



# Integratiemonitor Gelderland

Niet-westerse allochtonen in beeld

Nummer 4 2011

## INHOUDSOPGAVE

<b>INLEIDING</b>	<b>2</b>
Aanleiding	2
Werkwijze	2
<b>1. DEMOGRAFIE</b>	<b>4</b>
Bevolkingsomvang en -spreiding	4
Migratie	7
Leeftijdsverdeling	10
Verwachte bevolkingsgroei	12
Conclusie	15
<b>2. ARBEID</b>	<b>16</b>
Beroepsbevolking	16
Arbeidsmarktparticipatie	19
Conclusie	20
<b>3. ONDERWIJS</b>	<b>21</b>
Leerlingen in het basisonderwijs	21
Scores Eindtoets Basisonderwijs	24
Zwarte en witte scholen	25
Leerlingen in het voorgezet onderwijs	27
Leerlingen in het middelbaar beroepsonderwijs	29
Studenten in het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs	30
Voortijdig schoolverlaten	32
Onderwijsdeelname niet-westerse allochtonen aan het onderwijs	33
Conclusie	35
<b>4. LEEFBAARHEID EN VEILIGHEID</b>	<b>36</b>
Concentratiebuurten	36
Criminaliteit	40
Conclusie	44
<b>5. BEELDVORMING EN COMMUNICATIE</b>	<b>45</b>
Discriminatie	45
Politieke participatie	47
Conclusie	48
<b>6. CONCLUSIE</b>	<b>49</b>
Verschillen tussen Gelderland en Nederland	49
Indicatoren van integratie	49
Integratie in Gelderland	50
Integratie in 13 Gelderse gemeenten	50
Conclusie	52
Bijlage 1.	54
Bijlage 2.	55

# 2

## INLEIDING

### Aanleiding

Voor u ligt de vierde Integratiemonitor Gelderland. De monitor werd in 2006 ontwikkeld in opdracht van de provincie Gelderland als instrument ter ondersteuning van beleidsvorming, -monitoring en -bijsturing. De Integratiemonitor brengt jaarlijks op regionaal en lokaal niveau de cijfers die betrekking hebben op niet-westerse allochtonen<sup>1</sup> bij elkaar en biedt duidelijke en overzichtelijke informatie op die terreinen waar integratie een rol speelt. Dit zijn:

- Demografie
- Arbeid
- Onderwijs
- Leefbaarheid en veiligheid
- Beeldvorming en communicatie

Door regelmatig op de bovenstaande terreinen te monitoren, kan vastgesteld worden of de ontwikkelingen in Gelderland zich meer richting integratie of segregatie bewegen. Dit biedt beleidsmakers de mogelijkheid hun beleid te monitoren en eventueel bij te sturen.

### Werkwijze

In deze uitgave volgen wij, waar mogelijk, de opzet van de eerste Integratiemonitor Gelderland. De peildatum is deze keer 1 januari 2009, tenzij anders vermeld, voor het onderwijs is dat het schooljaar 2008/09. Toch is een aantal gegevens anders weergegeven of komt niet terug in deze uitgave. De belangrijkste oorzaken hiervoor zijn: de achterstand van het CBS in het openbaar maken van gegevens over arbeid en het doorzetten van de nieuwe achterstandsregeling in het basisonderwijs.

In deze monitor is opnieuw een vergelijking gemaakt met de cijfers van de voorgaande jaren. We beperken ons in de Integratiemonitor tot het presenteren van cijfers en gaan niet in op mogelijke verklaringen voor het beeld dat door deze cijfers ontstaat. Er spelen te veel factoren een rol om voor elk beeld een heldere verklaring te kunnen bieden. Op verzoek kunnen Elan en Spectrum verder onderzoek verrichten om deze cijfers nader te verklaren of extra cijfers verstrekken. In de conclusie wordt vastgesteld op welke indicatoren van integratie er vooruitgang is geboekt en op welke niet.

We hebben net als in de vorige versie van de monitor de informatie over de restgroep overige niet-westerse allochtonen opgenomen en het onderdeel onderwijs maximaal uitgesplitst. In het hoofdstuk Beeldvorming en communicatie is in deze monitor het onderdeel politiek toegevoegd. Ook in de komende uitgaven wordt er op ingezet om de Integratiemonitor Gelderland zo goed mogelijk te laten aansluiten op de wensen en behoeften van beleidsmakers.

### Populaties

Wij vergelijken in de Integratiemonitor autochtonen met niet-westerse allochtonen. De nadruk ligt hierbij op de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen, de zogenaamde TMSA-groep (Turken, Marokkanen, Surinamers, Antillianen en Arubanen). In enkele gevallen wijken wij af van deze keuze. Dit hangt samen met de beschikbaarheid van de gegevens. In die gevallen wordt specifiek bij het figuur of de tabel vermeld om welke groepen het wel gaat.

### Schaal

De gegevens worden weergegeven voor Nederland, Gelderland en de volgende dertien gemeenten van Gelderland: Apeldoorn, Arnhem, Culemborg, Doesburg, Doetinchem, Ede, Harderwijk, Nijmegen, Tiel, Wageningen, Winterswijk, Zaltbommel en Zutphen.

<sup>1</sup> Hierbij wordt de definitie van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gehanteerd, tenzij anders vermeld.

Dit zijn de acht GSO-gemeenten<sup>2</sup> van Gelderland en vijf KSB-gemeenten<sup>3</sup>. Wij kiezen voor de steden met het grootste percentage niet-westerse allochtone inwoners, omdat vooral daar de thema's rondom integratie spelen. Ook in het geval van de gekozen gemeenten geldt dat wij soms van deze keuze moeten afwijken gezien de beschikbaarheid van de gegevens. Afwijkingen worden in de tekst vermeld.

#### *Bronnen*

Voor deze Integratiemonitor hebben wij gebruik gemaakt van de volgende bronnen: Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Citogroep Primair Onderwijs, Koninklijke Landelijke Politiedienst/Dienst Nationale Recherche Informatie (KLPD/DNRI), Centrale Financiën Instelling (CFI), Regionale Meldcentra (RMC's), antidiscriminatiebureaus en -meldpunten.

#### *Leeswijzer*

Het eerste hoofdstuk geeft een overzicht van de demografische situatie van niet-westerse allochtonen in Gelderland. Ook migratie, leeftijdsverdeling en de verwachte bevolkingsgroei komen aan bod. Hoofdstuk 2 brengt beroepsbevolking en arbeidsmarktparticipatie in beeld. In hoofdstuk 3 wordt uitgebreid ingegaan op de situatie van het onderwijs met aandacht voor zwarte en witte scholen en voortijdig schoolverlaters. In hoofdstuk 4 komen gegevens aan de orde die betrekking hebben op leefbaarheid en veiligheid, zoals concentratiewijken en cijfers van verdachten. Hoofdstuk 5 gaat over een aantal onderwerpen die te maken hebben met beeldvorming en communicatie, zoals discriminatie en politiek. Deze monitor wordt afgesloten met een conclusie waarin wordt vastgesteld op welke terreinen er wijzigingen ten aanzien van integratie zijn waar te nemen ten opzichte van voorgaande jaren.

<sup>2</sup> GSO staat voor Gelders Stedelijk Ontwikkelingsbeleid

<sup>3</sup> KSB staat voor Kleine Steden Beleid

# 4

## 1. DEMOGRAFIE

In dit eerste hoofdstuk worden de demografische gegevens van dertien Gelderse gemeenten en de provincie Gelderland gepresenteerd. We gaan in op de bevolkingsomvang en -spreiding, migratie, leeftijdsverdeling en verwachte bevolkingsgroei.

### Bevolkingsomvang en -spreiding

In tabel 1 vindt u de cijfers over de omvang van de bevolking op 1 januari 2009 naar herkomst voor dertien Gelderse gemeenten, de provincie Gelderland en Nederland. In Gelderland wonen op 1 januari 2009 bijna 2 miljoen mensen. Van de totale Gelderse bevolking heeft 14 procent een allochtone afkomst. De Nederlandse bevolking bestaat op 1 januari 2009 voor 20 procent uit allochtone inwoners.

In Gelderland is 46 procent van de allochtonen van niet-westerse afkomst, in Nederland is dit 55 procent. Voor de afzonderlijke groepen niet-westerse allochtonen geldt dat ze in de Gelderse bevolking een kleiner aandeel hebben dan in de Nederlandse bevolking. Het aandeel Turken binnen de groep allochtonen is in Gelderland in verhouding groter dan in Nederland (14 procent tegenover 12 procent). Het aandeel Turken in de totale bevolking van Gelderland (1,9 procent) en Nederland (2,3 procent) stemt redelijk overeen.

In Harderwijk, Tiel, Arnhem en Culemborg, is het aandeel niet-westerse allochtonen 60 procent of meer van de totale groep allochtonen. Bij vijf gemeenten ligt het aandeel niet-westerse allochtonen net boven de 50 procent. Bij vier gemeenten is het aandeel westerse allochtonen groter dan het aandeel niet-westerse allochtonen. In 2008 was bij zes van de elf gemeenten het aandeel westerse allochtonen groter dan het aandeel niet-westerse allochtonen.

Wanneer gekeken wordt naar het aandeel niet-westerse allochtonen, blijkt Arnhem met 17,7 procent, het grootste aandeel te hebben. De gemeenten Tiel, Wageningen, Culemborg en Nijmegen hebben een percentage niet-westerse allochtonen tussen de 12 en 14 procent. In de provincie Gelderland is het gemiddelde 6,4 procent, in Nederland 11 procent.

Voor de afzonderlijke groepen niet-westerse allochtonen geldt dat ze in de Gelderse bevolking een kleiner aandeel hebben dan in de Nederlandse bevolking. Turken vormen in Gelderland een groter aandeel van de niet-westerse allochtone bevolking dan in Nederland.

Tabel 1 Bevolkingssamenstelling naar herkomst per gemeente op 1 januari 2009, absoluut en procentueel.

Gemeente	Totaal	Waarvan allochtonen	Waarvan niet-westers (aantal)					Overig niet-westers
		Absoluut	Totaal	Turkije	Marokko	NA & Aruba	Suriname	
Apeldoorn	155.332	23.394	11.094	4.077	769	973	942	4.333
Arnhem	145.574	42.518	25.729	8.003	3.007	2.210	3.067	9.442
Culemborg	27.414	5.724	3.407	390	1.923	147	363	584
Doesburg	11.503	2.234	1.123	785	11	20	129	178
Doetinchem	56.136	7.238	3.076	1.589	106	167	153	1.061
Ede	107.623	15.154	7.654	2.038	2.348	268	560	2.440
Harderwijk	43.092	6.901	4.300	2.016	1.073	88	197	926
Nijmegen	161.817	39.581	19.927	5.192	3.317	2.018	1.539	7.861
Tiel	41.070	9.150	5.688	2.351	1.815	169	218	1.135
Wageningen	36.695	9.764	4.961	174	290	90	319	4.088
Winterswijk	29.028	3.923	1.332	444	184	30	51	623
Zaltbommel	26.218	2.394	1.244	17	731	47	52	397
Zutphen	46.953	7.284	3.265	1.493	286	180	277	1.029
Gelderland	1.991.062	278.901	127.825	38.696	19.702	8.490	11.127	49.810
Nederland	16.485.787	3.287.706	1.809.310	378.330	341.528	134.774	338.678	616.000

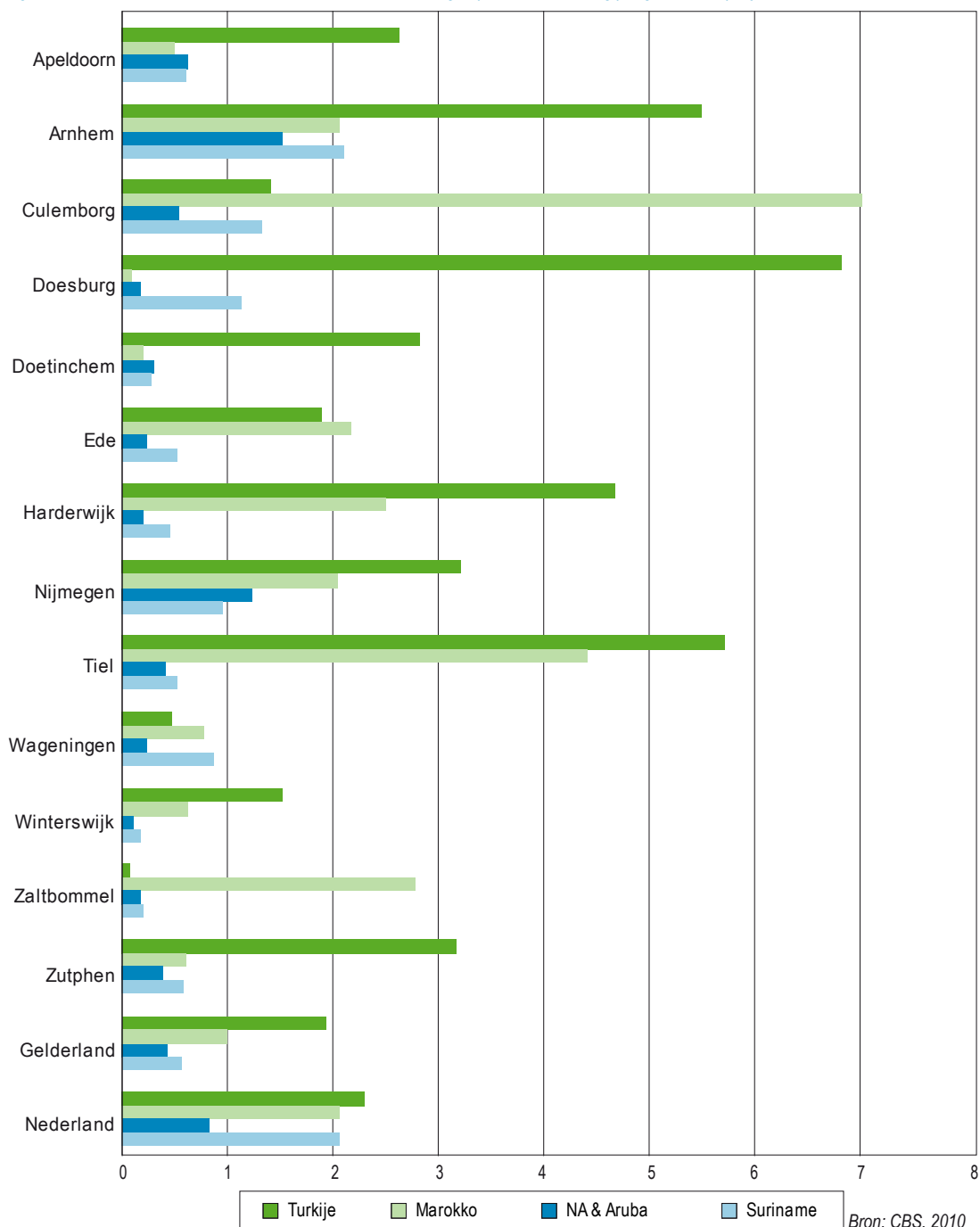
Gemeente	Waarvan Allochtonen	Waarvan niet-westers (%)					Overig niet-westers
	%	Totaal	Turkije	Marokko	NA & Aruba	Suriname	
Apeldoorn	15,1%	7,1%	2,6%	0,5%	0,6%	0,6%	2,8%
Arnhem	29,2%	17,7%	5,5%	2,1%	1,5%	2,1%	6,5%
Culemborg	20,9%	12,4%	1,4%	7,0%	0,5%	1,3%	2,1%
Doesburg	19,4%	9,8%	6,8%	0,1%	0,2%	1,1%	1,5%
Doetinchem	12,9%	5,5%	2,8%	0,2%	0,3%	0,3%	1,9%
Ede	14,1%	7,1%	1,9%	2,2%	0,2%	0,5%	2,3%
Harderwijk	16,0%	10,0%	4,7%	2,5%	0,2%	0,5%	2,1%
Nijmegen	24,5%	12,3%	3,2%	2,0%	1,2%	1,0%	4,9%
Tiel	22,3%	13,8%	5,7%	4,4%	0,4%	0,5%	2,8%
Wageningen	26,6%	13,5%	0,5%	0,8%	0,2%	0,9%	11,1%
Winterswijk	13,5%	4,6%	1,5%	0,6%	0,1%	0,2%	2,1%
Zaltbommel	9,1%	4,7%	0,1%	2,8%	0,2%	0,2%	1,5%
Zutphen	15,5%	7,0%	3,2%	0,6%	0,4%	0,6%	2,2%
Gelderland	14,0%	6,4%	1,9%	1,0%	0,4%	0,6%	2,5%
Nederland	19,9%	11,0%	2,3%	2,1%	0,8%	2,1%	3,7%

Bron: CBS, 2010

# 6

Figuur 1 geeft een inzicht in het relatieve aandeel van de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen (Turken, Marokkanen, Nederlandse Antilianen en Arubanen en Surinamers) over de Gelderse gemeenten. De groep Turken is in negen van de dertien gemeenten relatief gezien de grootste. In Culemborg, Ede en Zaltbommel is de groep Marokkanen relatief gezien het grootst. In Wageningen is de groep Surinamers relatief het grootst. Wanneer de groep overig niet-westers wordt meegenomen, dan is dit in Wageningen de grootste groep met 11,1 procent gevolgd door Arnhem met 6,5 procent. De bevolking in Nederland is in 2008 toegenomen met ruim 80.000 personen. Het aantal allochtonen nam dat jaar met ruim 72.000 toe. In Gelderland nam de bevolking in deze periode met 7.193 inwoners toe. Het aantal allochtonen nam in dezelfde periode met 4.058 personen toe.

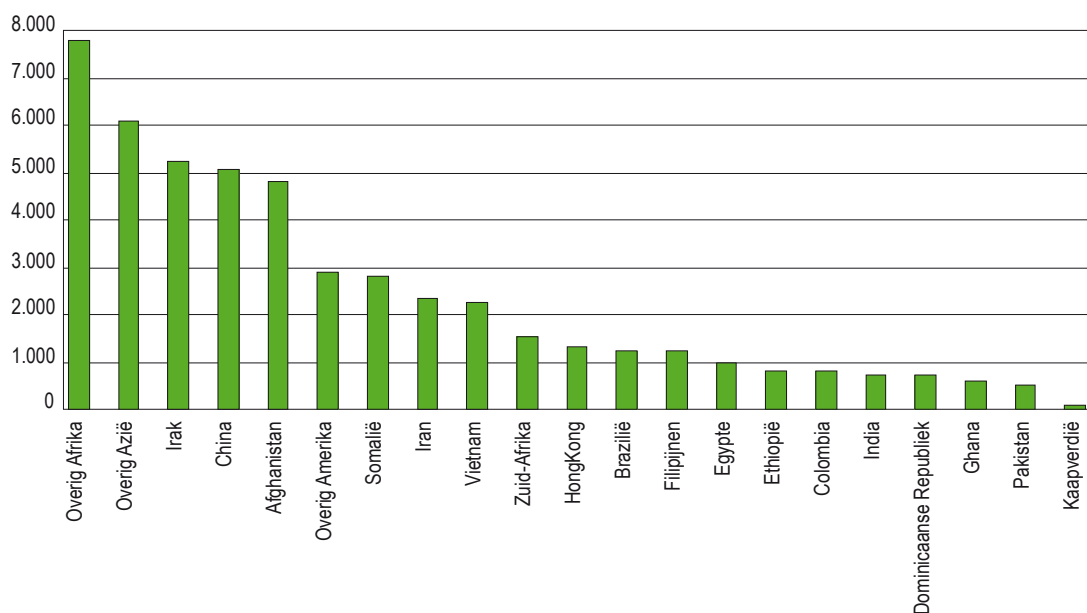
Figuur 1 Procentueel aandeel van vier niet-westerse allochtone groepen in de bevolking per gemeente op 1 januari 2009



### Overige niet-westerse allochtonen

Van de bijna 128 duizend niet-westerse allochtonen in Gelderland komt 61 procent uit Turkije, Marokko, Nederlandse Antillen en Aruba of Suriname. De groep overige niet-westerse allochtonen bestaat in Gelderland uit bijna 50 duizend personen. In figuur 2 is de herkomst van deze groep per land weergegeven. 60 procent heeft een herkomst uit Azië, bijna 30 procent komt uit Afrika en ruim 10 procent uit Latijns-Amerika.

Figuur 2 Onderverdeling van de groep overige niet-westerse allochtonen in Gelderland op 1 januari 2009 naar herkomst



Bron: CBS, 2010

### Migratie

Het aantal niet-westerse allochtonen in Gelderland is in 2009 toegenomen met 2.498 personen. Deze toename is het resultaat van migratie, geboorte, sterfte en verhuizing vanuit en naar Gelderland. Tabel 2 geeft inzicht in de immigratie en emigratie tussen de dertien gemeenten en Turkije, Marokko, Suriname, Nederlandse Antillen en Aruba en de overige niet-westerse landen. Deze cijfers zijn per geboorteland weergegeven.

In 2009 hebben zich in Gelderland meer personen vanuit het buitenland gevestigd dan dat er personen vanuit Gelderland naar het buitenland zijn vertrokken. Het gaat om ongeveer 2 duizend personen. Voor Nederland is hetzelfde beeld zichtbaar. Het betreft hier een toename van ruim 34 duizend personen. In 2006 was in Gelderland en Nederland de emigratie nog groter dan de immigratie. Sinds 2007 is sprake van een grotere immigratie dan emigratie.

In vier van de dertien Gelderse gemeenten zien we meer emigranten dan immigranten. Het gaat om Culemborg, Doesburg, Doetinchem en Zutphen. In de andere gemeenten is het migratiesaldo positief.

De groei van de populatie niet-westerse allochtonen in Gelderland wordt voor een groot deel veroorzaakt door buitenlandse migratie.

Tabel 2 Migratie niet-westerse allochtonen totaal en naar geboorteland van niet-westerse allochtonen per gemeente in 2009

Gemeente	Totaal	Turkije	Marokko	Suriname	NA & Aruba	Overig niet-westers
<b>Immigratie</b>						
Apeldoorn	618	19	-	1	14	160
Arnhem	1.655	60	16	15	125	592
Culemborg	103	3	7	-	2	23
Doesburg	41	3	1	4	1	6
Doetinchem	188	15	1	1	-	32
Ede	439	21	11	2	3	91
Harderwijk	221	18	3	-	1	28
Nijmegen	2.016	47	8	6	44	529
Tiel	168	14	5	5	-	29
Wageningen	1.286	15	4	4	3	715
Winterswijk	492	1	-	-	-	399
Zaltbommel	117	-	6	-	2	14
Zutphen	148	9	2	1	2	22
Gelderland	11.318	296	87	62	250	3.422
Nederland	146.378	4.099	2.388	2.217	4.040	39.967
<b>Emigratie</b>						
Apeldoorn	512	11	4	4	2	100
Arnhem	1.439	46	16	9	83	344
Culemborg	106	3	2	-	2	16
Doesburg	59	5	-	-	-	4
Doetinchem	211	20	1	4	2	16
Ede	350	14	3	-	-4	58
Harderwijk	113	4	-	2	-1	9
Nijmegen	1.775	33	19	7	37	253
Tiel	136	7	2	-	-	13
Wageningen	955	14	3	4	-1	445
Winterswijk	99	-1	1	-	-	9
Zaltbommel	75	-	2	1	-1	2
Zutphen	175	4	1	1	1	34
Gelderland	9.314	218	61	45	147	1.635
Nederland	111.897	2.522	1.496	1.288	2.582	20.976

Gemeente	Totaal	Turkije	Marokko	Suriname	NA & Aruba	Overig niet-westers
<b>Migratiesaldo</b>						
Apeldoorn	106	8	-4	-3	12	60
Arnhem	216	14	-	6	42	248
Culemborg	-3	-	5	-	-	7
Doesburg	-18	-2	1	4	1	2
Doetinchem	-23	-5	-	-3	-2	16
Ede	89	7	8	2	7	33
Harderwijk	108	14	3	-2	2	19
Nijmegen	241	14	-11	-1	7	276
Tiel	32	7	3	5	-	16
Wageningen	331	1	1	-	4	270
Winterswijk	393	2	-1	-	-	390
Zaltbommel	42	-	4	-1	3	12
Zutphen	-27	5	1	-	1	-12
Gelderland	2.004	78	26	17	103	1.787
Nederland	34.481	1.577	892	929	1.458	18.991

Bron: CBS, 2010

Voor de provincie Gelderland en voor negen van de dertien gemeenten was er in 2009 voor niet-westerse allochtonen een vestigingsoverschot, dat wil zeggen dat zich meer mensen vestigden dan dat er vertrokken.

## Leeftijdverdeling

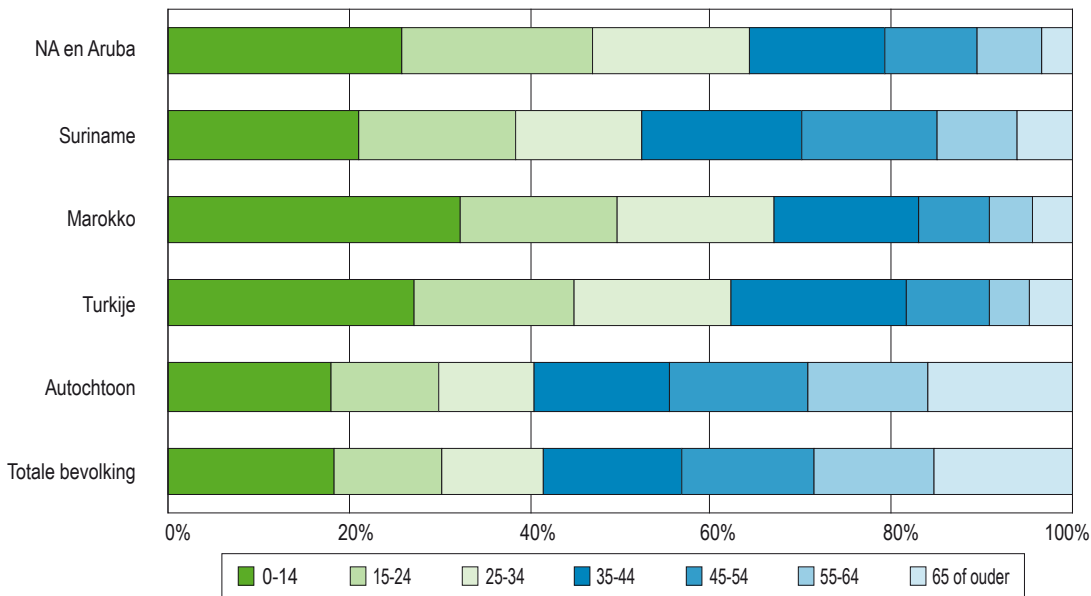
In figuur 3 is de leeftijdsopbouw van de verschillende groepen allochtone en de autochtone bevolking van Gelderland op 1 januari 2009 afgebeeld. De leeftijdsopbouw van de autochtone bevolking komt ongeveer overeen met die van de totale Gelderse bevolking.

De leeftijdsopbouw van de vier onderscheiden groepen allochtonen is structureel anders dan de leeftijdsopbouw van de autochtone bevolking. Voor alle vier de groepen geldt dat de leeftijdscategorieën tot 24 jaar relatief groter zijn dan de overeenkomstige categorieën bij de autochtone bevolking. De Marokkanen hebben van deze vier groepen verhoudingsgewijs de meeste jongeren. Van de Marokkanen in Gelderland heeft 50 procent een leeftijd tussen de 0 en 25 jaar. Van de Nederlandse Antillianen in Gelderland is 47 procent jonger dan 25 jaar, van de Turken 45 procent en van de Surinamers 38 procent. Van de totale Gelderse bevolking is 30 procent onder de 25 jaar.

Bij het vergelijken van de leeftijdsopbouw van de niet-westerse allochtonen op 1 januari 2009 en 1 januari 2006 blijken er nauwelijks verschillen te zijn.

Van de totale Gelderse bevolking heeft 30 procent een leeftijd tussen de 0 en 25 jaar. Bij de vier allochtone groepen ligt het aandeel jongeren onder de 25 tussen de 38 en 50 procent.

Figuur 3 Leeftijdverdeling van vier niet-westerse allochtone groepen en autochtone bevolking in Gelderland op 1 januari 2009

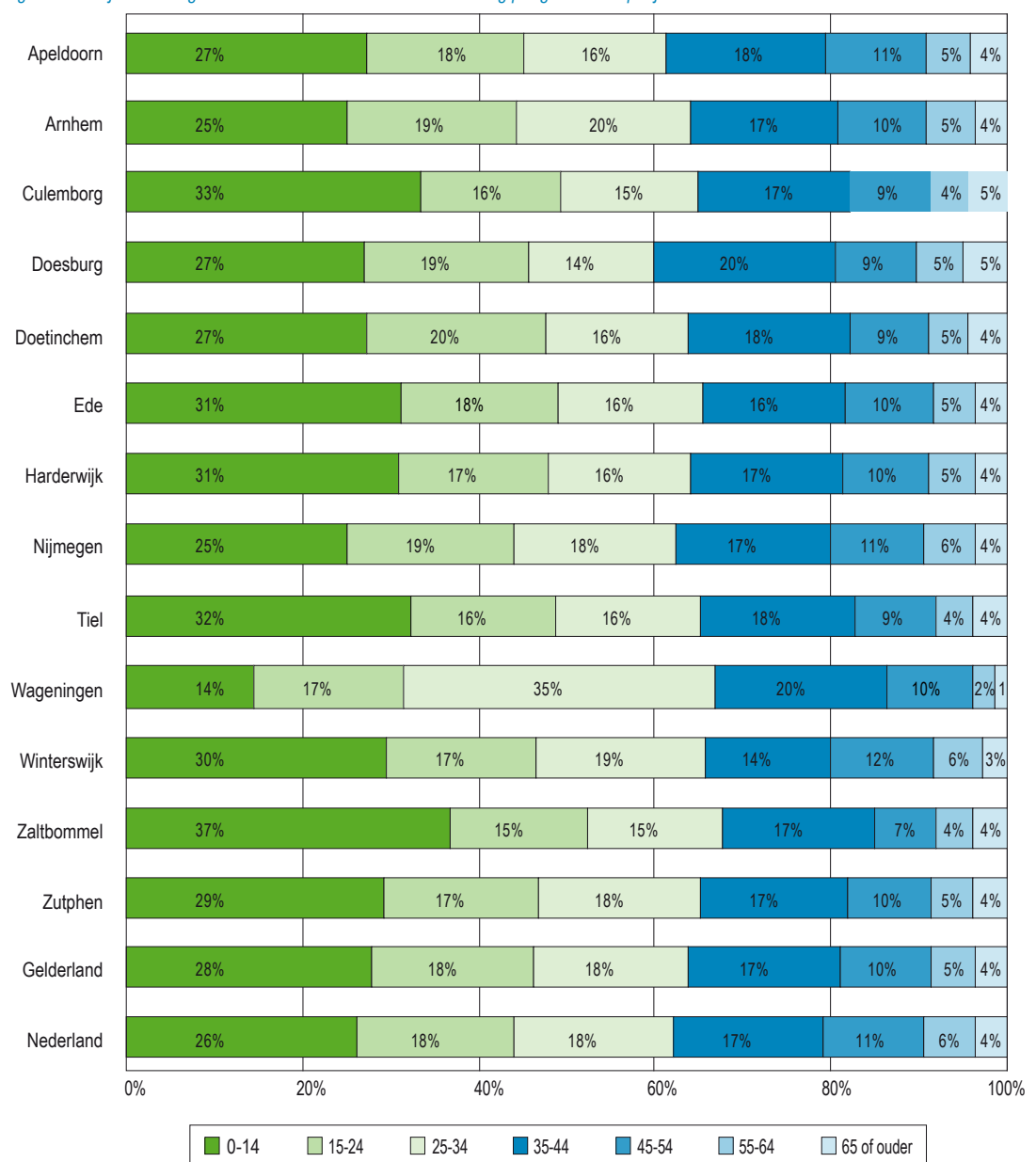


Bron: CBS, 2010

In figuur 4 is de leeftijdsopbouw van de niet-westerse bevolking per gemeente zichtbaar. De leeftijdsverdelingen van de niet-westerse allochtonen in Gelderland en Nederland kennen marginale verschillen. In Zaltbommel, Culemborg, Tiel, Ede en Harderwijk is de leeftijdsklasse 0 tot en met 14 jaar het grootst. Deze jongste leeftijdscategorie is in Wageningen juist ondervertegenwoordigd.

Deze gemeente heeft daarentegen een oververtegenwoordiging in de leeftijdsklasse van 25 tot en met 34 jaar. Ruim een derde van de inwoners hoort bij deze leeftijdscategorie. De aanwezigheid van de universiteit en het research centre zal hiervan de oorzaak zijn. Het percentage 65-plussers onder de niet-westerse allochtonen is in alle gemeenten met uitzondering van Wageningen en Winterswijk 4 of 5 procent.

Figuur 4 Leeftijdsverdeling van de niet-westerse allochtone bevolking per gemeente op 1 januari 2009



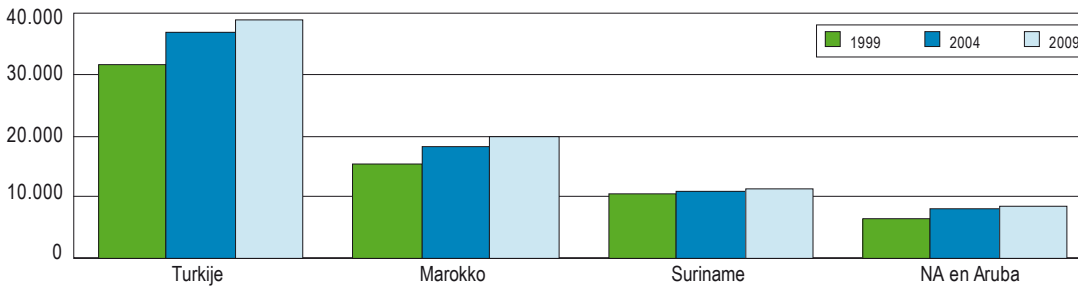
Bron: CBS, 2010

## Verwachte bevolkingsgroei

In figuur 5 is de ontwikkeling van de omvang van de niet-westerse bevolkingsgroepen in de periode 1999-2009 weergegeven. Alle vier de groepen zijn in de laatste tien jaar gegroeid. De groep Marokkanen nam toe met 29 procent, de groep Antillianen en Arubanen met 28 procent, de groep Turken met 22 procent en de groep Surinamers met 8 procent. De groep autochtonen groeide in deze periode in Gelderland met 2,6 procent.

De groepen Surinamers, Antillianen en Arubanen zijn de laatste vijf jaar redelijk stabiel. Er is sprake van een kleine toename met 2 respectievelijk 4 procent. Ook de groep Turken en Marokkanen neemt in de afgelopen vijf jaar veel minder toe dan daarvoor, respectievelijk met 6 en 8 procent. Bij de Turken betreft dit een toename van 2000 personen. Absoluut gezien is de groep Turken ongeveer twee keer zo groot als de populatie Marokkanen. De groep autochtonen groeide in de afgelopen vijf jaar met 0,9 procent.

Figuur 5 Ontwikkeling van het aantal niet-westerse allochtonen in Gelderland in de periode 1999-2009



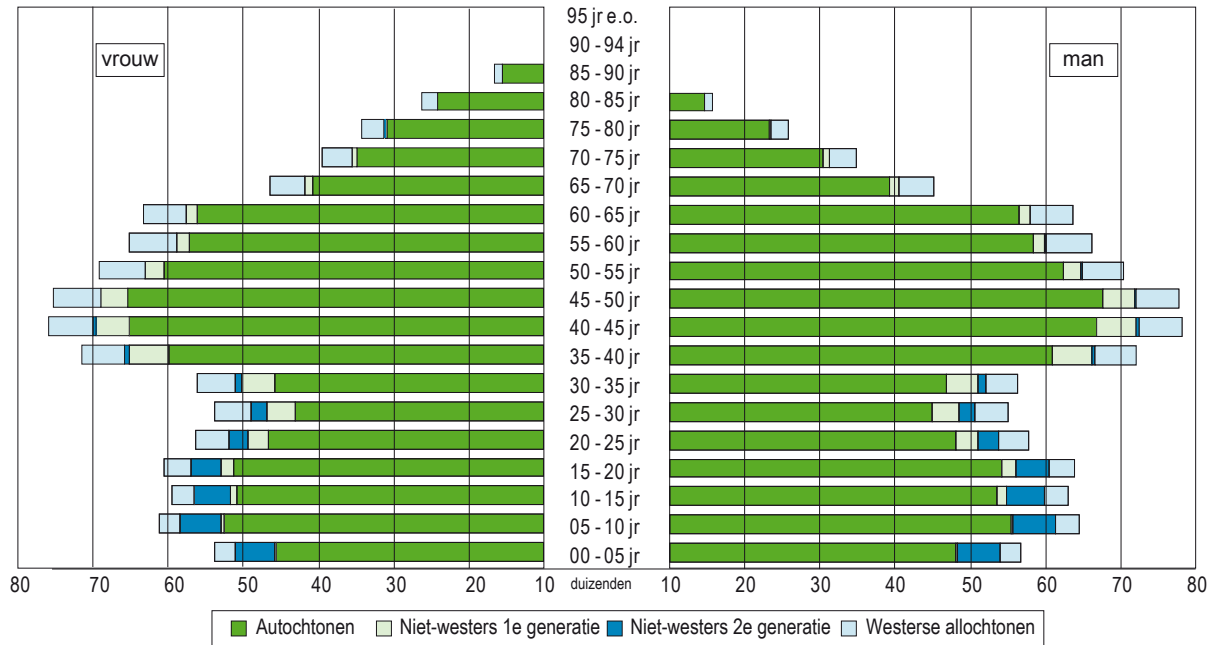
Bron: CBS, 2010

In figuur 6 en 7 is de Gelderse bevolking op 1 januari 2009 en de prognose voor 1 januari 2025 weergegeven. In beide figuren is onderscheid gemaakt tussen autochtonen, westerse allochtonen en niet-westerse allochtonen. Deze laatste groep is opgedeeld in de 1e en 2e generatie.

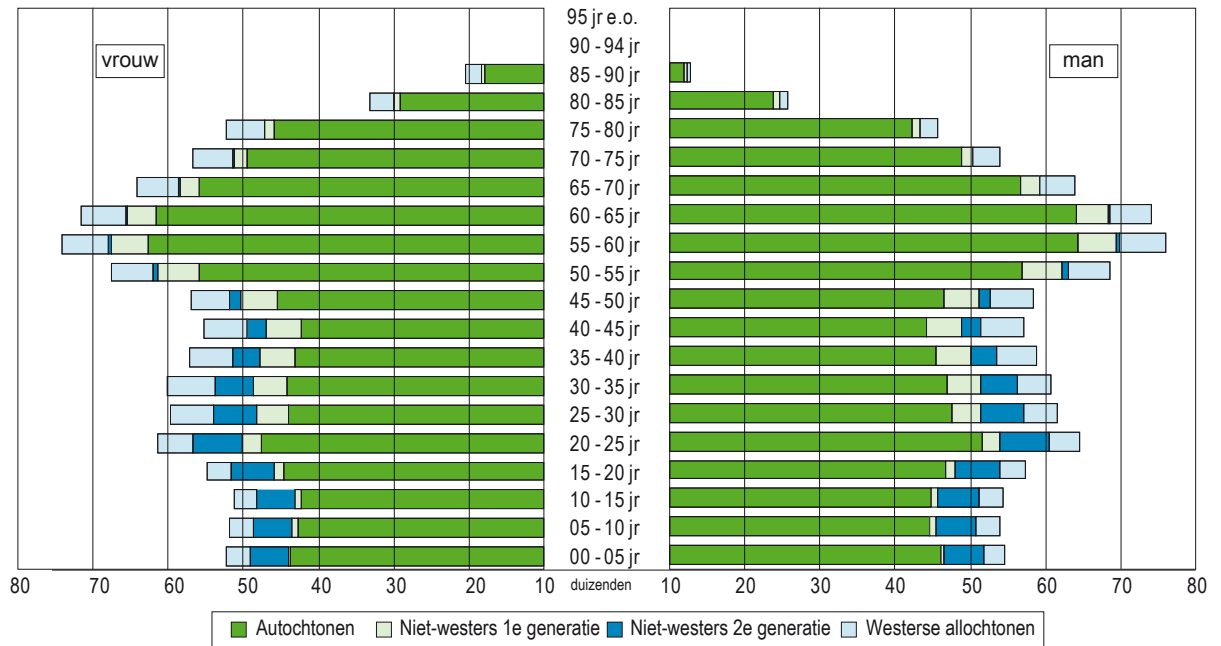
Vergelijken we het beeld van 2009 met dat voor 2025 dan wordt een grillig patroon zichtbaar. De leeftijdsklassen 0-4 jaar, tussen 25 en 39 jaar en van 60 en ouder nemen toe. De leeftijdsklassen tussen 5 en 24 jaar en tussen 40 en 59 jaar nemen af in aantal.

De verwachte toename bij de leeftijdsklasse 0-4 komt door groei van de allochtone bevolking, de verwachting is dat de autochtone bevolking afneemt. De verwachte afname van de leeftijdsklasse 5-24 komt door de afname van de autochtone bevolking, bij de westerse allochtonen en voor een deel ook bij de 1e generatie niet-westerse allochtonen wordt wel groei verwacht. De verwachte groei bij de groep van 60 jaar en ouder zet bij de niet-westerse allochtonen tien jaar eerder in. Bij de westerse allochtonen wordt de groei tien jaar later verwacht.

Figuur 6 Bevolking Gelderland naar herkomst, geslacht en leeftijd op 1 januari 2009



Figuur 7 Prognose bevolking Gelderland naar herkomst, geslacht en leeftijd op 1 januari 2025

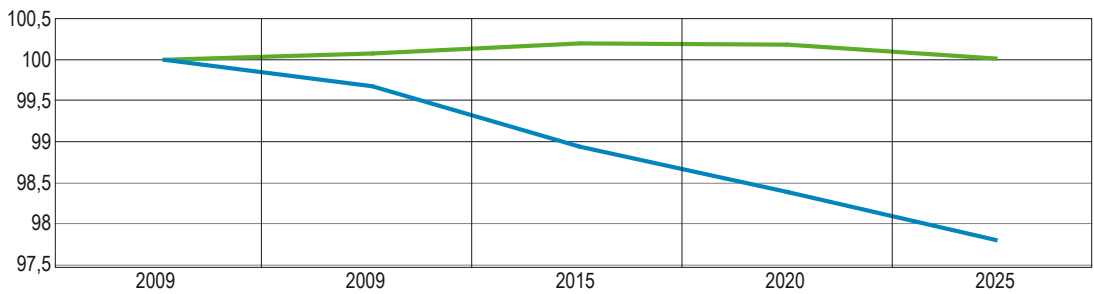


In figuur 8 is de verwachte ontwikkeling van de omvang voor de verschillende bevolkingsgroepen weergegeven. De verwachting is dat in Nederland de autochtone bevolking ongeveer gelijk blijft. Voor Gelderland wordt tot 2025 een geringe terugloop van de autochtone bevolking verwacht van ruim 2 procent.

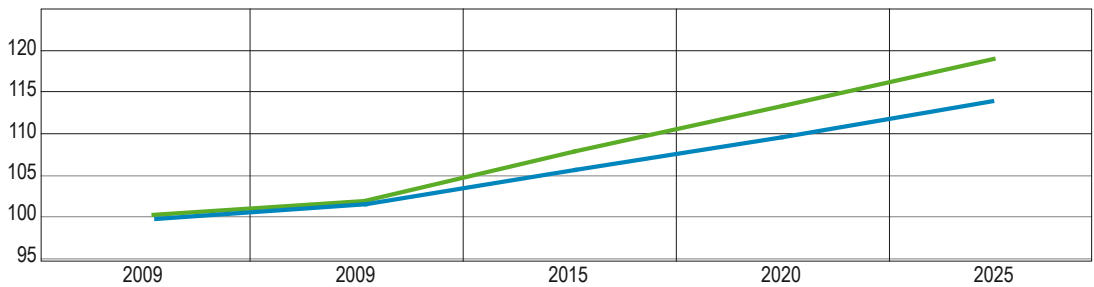
De ontwikkeling van de populatie westerse allochtonen heeft voor Gelderland een andere prognose dan voor Nederland. Voor Gelderland wordt een minder grote stijging verwacht, namelijk 9 procent, terwijl voor Nederland een groei van 14 procent wordt verwacht. Voor de populatie niet-westerse allochtonen wordt tot 2025 een flinke groei verwacht. In Gelderland wordt een toename van deze populatie voorzien van 54 procent. In Nederland is de verwachte toename 29 procent.

Voor de periode tot 2025 verwacht het CBS een toename van de niet-westerse allochtonen in Nederland van 29 procent. Voor Gelderland is deze toename veel groter, namelijk 54 procent.

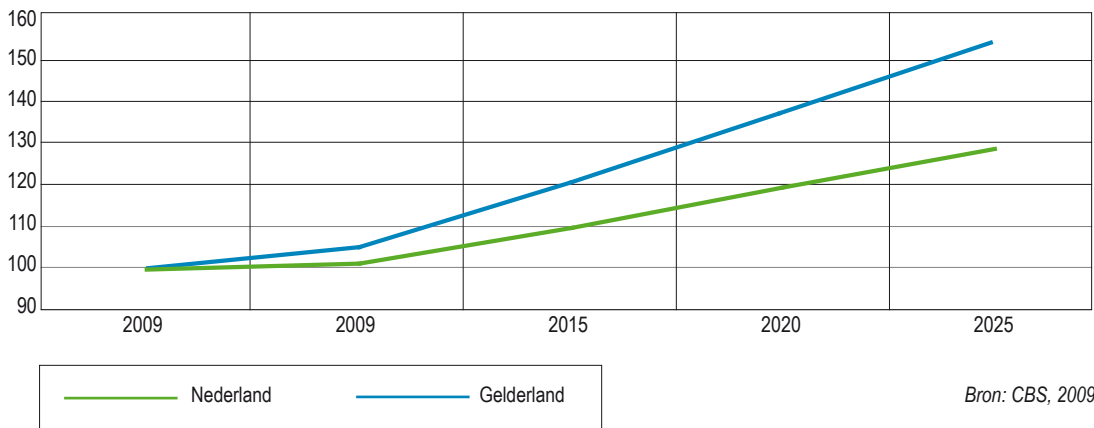
Figuur 8a Verwachte ontwikkeling van omvang van autochtonen in Gelderland en Nederland tot 2025 (2009 = 100)



Figuur 8b Verwachte ontwikkeling van omvang van westerse allochtonen in Gelderland en Nederland tot 2025 (2009 = 100)



Figuur 8c Verwachte ontwikkeling van omvang van niet-westerse allochtonen in Gelderland en Nederland tot 2025 (2009 = 100)



Bron: CBS, 2009

### Conclusie

Van de totale Gelderse bevolking heeft 30 procent een leeftijd tussen de 0 en 25 jaar. Bij de vier allochtone groepen ligt het aandeel jongeren onder de 25 tussen de 38 en 50 procent.

In Culemborg, Doesburg, Doetinchem en Zutphen zijn er in 2009 meer niet-westerse allochtonen vertrokken dan er zich gevestigd hebben. De gemeenten met de grootste groei door migratie zijn Winterswijk en Wageningen.

Van de autochtone bevolking in Gelderland is 30 procent jonger dan 25 jaar. De vier afzonderlijke groepen niet-westerse allochtonen kennen alle vier een veel jongere bevolking. De Marokkanen hebben de jongste bevolking, hiervan is 50 procent jonger dan 25 jaar.

Wageningen kent relatief weinig jeugdigen onder de niet-westerse allochtonen. De leeftijds-categorie 25-34 jaar is hier met 35 procent oververtegenwoordigd.

Tussen 1999 en 2009 is de populatie Marokkanen met 29 procent toegenomen, de groep Antillianen en Arubanen met 28 procent, de groep Turken met 22 procent en de groep Surinamers met 8 procent.

Voor Gelderland voorziet het CBS tot 2025 een toename van de niet-westerse allochtonen van 54 procent. Voor Nederland is een toename voorzien van 29 procent.

## 2. ARBEID

In dit hoofdstuk worden cijfers over arbeid gepresenteerd. Achtereenvolgens worden de beroepsbevolking en de arbeidsparticipatie besproken.

### Beroepsbevolking

In de eerste drie kolommen van tabel 3 is de bevolking in de leeftijdscategorie 15 tot en met 64 jaar per gemeente weergegeven met een onderverdeling naar autochtonen en allochtonen. In de volgende drie kolommen is de beroepsbevolking met dezelfde onderverdeling weergegeven. De beroepsbevolking in ons land is samengesteld uit de mensen in de leeftijdscategorie 15 tot en met 64 jaar die minimaal 12 uur per week werken of minimaal 12 uur per week beschikbaar zijn voor werk. Daaronder wordt in de eerste drie kolommen de werkzame beroepsbevolking weergegeven. Dit zijn de mensen die ook daadwerkelijk minimaal 12 uur per week werken. Personen die niet of minder dan 12 uur per week werken, behoren volgens de definitie tot de werkloze beroepsbevolking.

Tabel 3 Omvang beroepsbevolking naar herkomst per gemeente, gemiddeld over 2007-2009

Gemeente	Bevolking (15-64 jaar)			Beroepsbevolking		
	Totaal	Herkomst		Totaal	Herkomst	
	x 1000	Autochtonen	Allochtonen	x 1000	Autochtonen	Allochtonen
Apeldoorn	101	85	16	71	62	10
Arnhem	101	74	27	73	56	17
Culemborg	17	14	4	12	10	2
Doesburg	8	6	2	5	4	-
Doetinchem	37	32	6	27	23	4
Ede	70	61	9	48	43	5
Harderwijk	28	24	4	20	17	3
Nijmegen	115	84	31	79	61	19
Tiel	28	18	10	21	14	7
Wageningen	26	22	5	19	16	3
Winterswijk	20	17	3	14	13	2
Zaltbommel	18	17	2	13	12	-
Zutphen	31	26	5	21	18	3
Gelderland *	1.312	1.109	200	925	797	126
Nederland *	11.014	8.693	2.298	7.846	6.319	1.512

Gemeente	Werkzame beroepsbevolking			Bruto arbeidsparticipatie		
	Totaal	Herkomst		Totaal	Herkomst	
	x 1000	Autochtonen	Allochtonen	%	Autochtonen	Allochtonen
Apeldoorn	68	60	9	70	73	59
Arnhem	69	53	15	72	75	63
Culemborg	11	10	2	68	72	51
Doesburg	5	4	-	64	68	-
Doetinchem	26	22	3	73	74	66
Ede	47	42	5	69	70	61
Harderwijk	19	17	3	71	72	66
Nijmegen	75	58	17	69	72	60
Tiel	20	13	6	75	78	69
Wageningen	18	15	3	73	73	70
Winterswijk	14	12	-	72	73	60
Zaltbommel	13	12	-	72	72	-
Zutphen	20	17	3	69	71	58
Gelderland *	888	769	117	70,5	71,9	63
Nederland *	7.469	6.074	1.382	71,2	72,7	65,8

\* Cijfers over Gelderland en Nederland hebben enkel betrekking op het jaar 2009

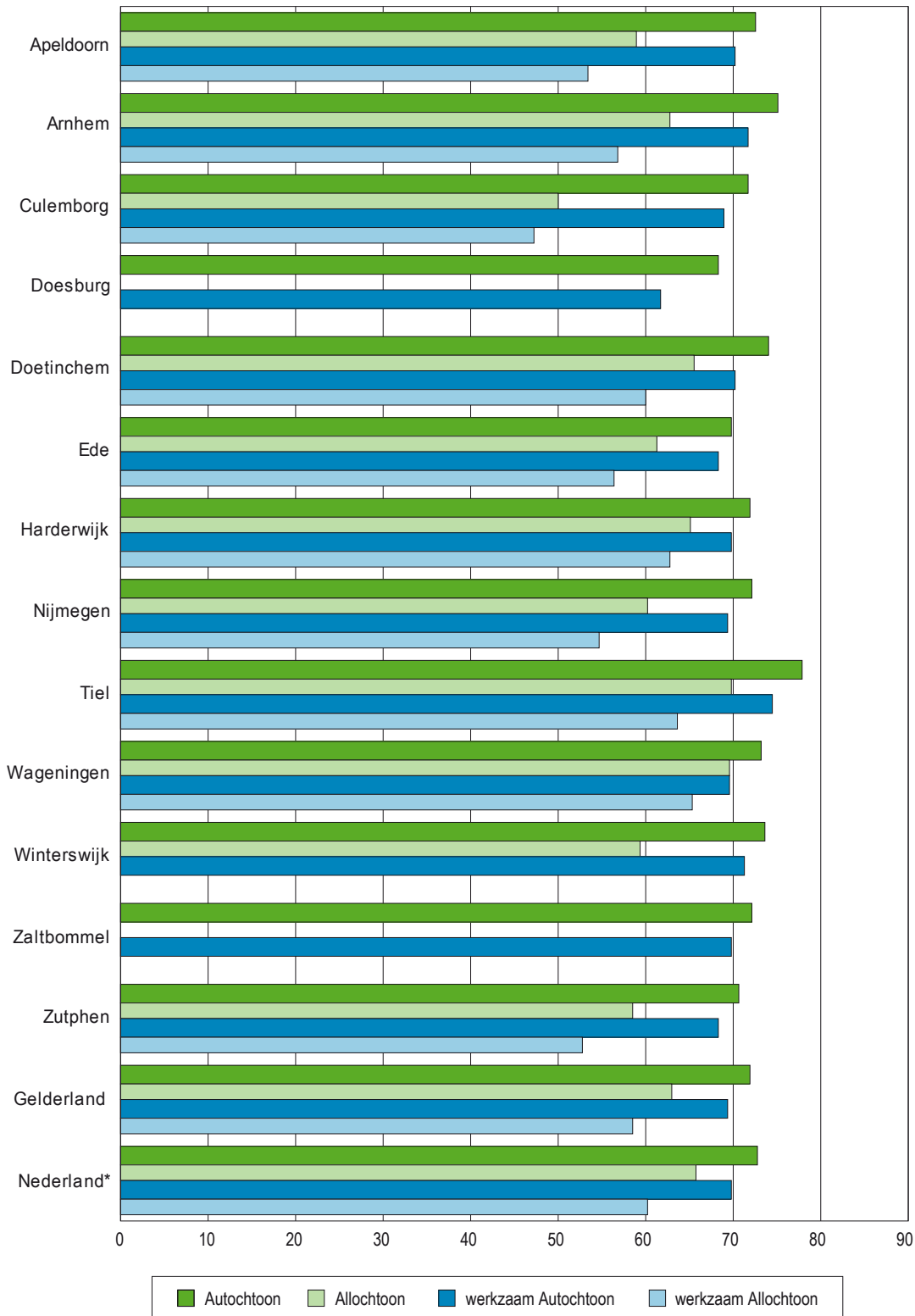
Bron: CBS, 2010

In figuur 9 is de verhouding tussen bevolking, beroepsbevolking en werkzame beroepsbevolking goed zichtbaar. Bij de autochtone bevolking is het aandeel beroepsbevolking hoger dan bij de allochtone bevolking. Dit verschil is het grootst in Culemborg en Apeldoorn. In Wageningen is het verschil tussen beide groepen het kleinst. Dit in tegenstelling tot de vorige vergelijking in 2009 over de periode 2005-2007 toen het aandeel beroepsbevolking bij de allochtone bevolking in Wageningen groter was dan bij de autochtone bevolking. De migranten in Wageningen zijn over het algemeen goed opgeleid. De verklaring hiervoor ligt waarschijnlijk ook bij de aanwezigheid van de universiteit en het research centre.

Figuur 9 geeft tevens voor beide groepen weer welk percentage van de beroepsbevolking ook daadwerkelijk werkzaam is. Hierbij is Culemborg ook de gemeente met de grootste verschillen in aandeel werkenden tussen allochtonen en autochtonen. In Wageningen is het verschil tussen beide groepen het kleinst.

In Culemborg is het verschil tussen allochtonen en autochtonen het grootst als het gaat om de beroepsbevolking en het werkzame deel van de beroepsbevolking, in Wageningen het kleinst.

Figuur 9 Percentage beroepsbevolking en werkzame beroepsbevolking naar herkomst ten opzichte van de totale bevolking van 15-64 jaar naar herkomst per gemeente, gemiddeld over 2007-2009



\* cijfers over Gelderland en Nederland hebben enkel betrekking op het jaar 2009

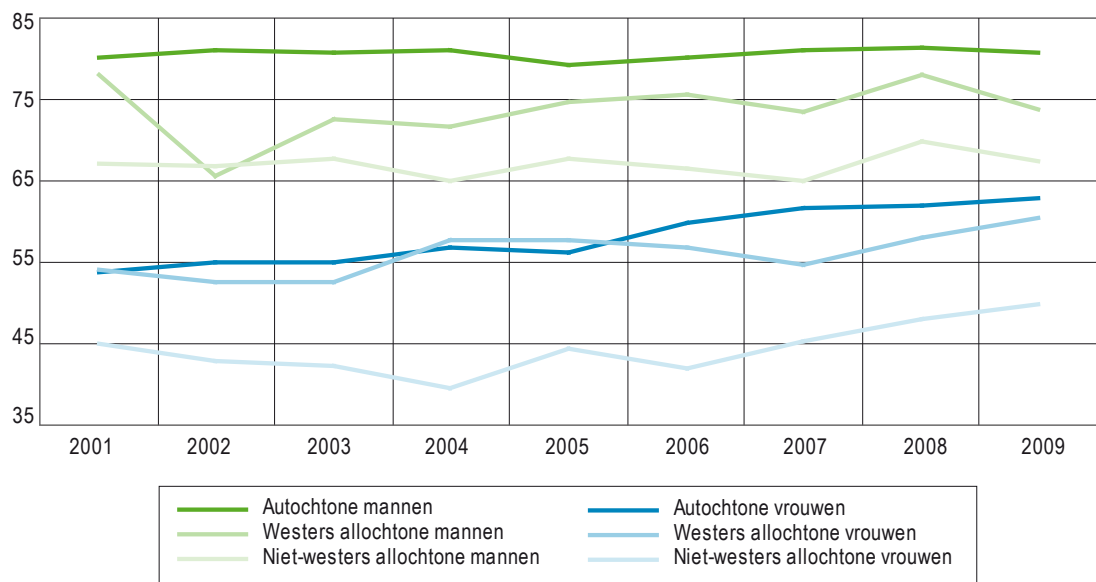
Bron: CBS, 2010

### Arbeidsmarktparticipatie

Figuur 10 geeft weer hoe het staat met de arbeidsmarktparticipatie in Gelderland tussen 2001 en 2009. Arbeidsmarktparticipatie is het percentage van de potentiële beroepsbevolking dat deelneemt aan het arbeidsmarktproces. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de bruto arbeidsmarktparticipatie, waarin zowel werkenden als werkzoekenden (ingeschreven bij het CWI) zitten, en de netto arbeidsmarktparticipatie, waarin alleen de werkzame beroepsbevolking zit (met minimaal 12 uur werk per week).

Uit figuur 10 blijkt dat de bruto arbeidsmarktparticipatie voor vijf van de zes onderscheiden groepen de afgelopen jaren is toegenomen. In 2009 is er een afname bij de westers en niet-westers allochtone mannen. Bij de drie groepen vrouwen is er een behoorlijke toename. De toename varieert afhankelijk van de groep tussen de 5 en 9 procent. Sinds 2006 laten de niet-westerse allochtone vrouwen de grootste stijging zien (8 procent).

Figuur 10 Bruto arbeidsmarktparticipatie van autochtone en allochtone mannen en vrouwen 2001-2009



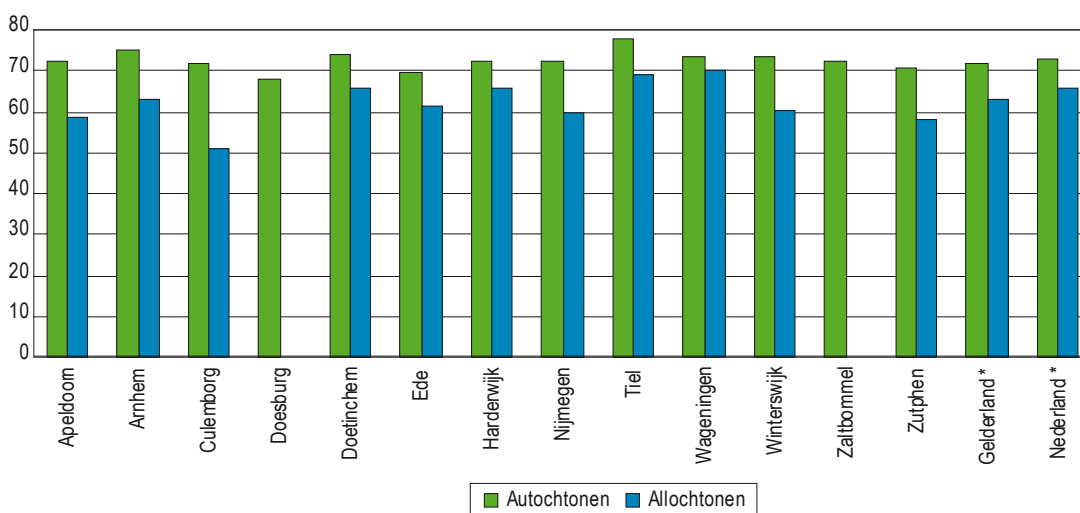
Bron: CBS, 2010

Alle drie de groepen vrouwen laten een stijging van de arbeidsparticipatie zien. Bij de mannen is sprake van een daling van de arbeidsmarktparticipatie.

In figuur 11 is de arbeidsmarktparticipatie van autochtonen en allochtonen voor de dertien gemeenten weergegeven. De figuur is gebaseerd op de laatste twee kolommen van tabel 3. Voor de gemeenten Doesburg en Zaltbommel zijn geen cijfers beschikbaar voor de allochtone bevolking. In de arbeidsmarktparticipatie van de autochtone bevolking zijn de verschillen tussen de dertien gemeenten gering. De gemeente met de hoogste arbeidsparticipatie onder autochtonen is Tiel met 77,6 procent. De gemeente met het laagste percentage is Doesburg met 67,9 procent.

In de arbeidsmarktparticipatie van allochtonen is een grotere variatie tussen de gemeenten zichtbaar. De hoogste participatie treffen we aan in Wageningen met 70,2 procent en de laagste in Culemborg met 51 procent. Het onderscheid tussen de verschillende gemeenten in dit opzicht, is ook zichtbaar in figuur 9.

Figuur 11 Bruto arbeidsmarktparticipatie (percentage) van autochtonen en allochtonen per gemeente, gemiddeld over 2007-2009



\* cijfers over Gelderland en Nederland hebben enkel betrekking op het jaar 2009

Bron: CBS, 2010

## Conclusie

Het kleinste verschil tussen arbeidsmarktparticipatie van allochtonen en autochtonen vinden we in de gemeenten Wageningen en Harderwijk.

In Culemborg is het verschil tussen allochtonen en autochtonen het grootst als het gaat om de beroepsbevolking, het werkzame deel van de beroepsbevolking en de arbeidsmarktparticipatie.

In Wageningen is het verschil tussen allochtonen en autochtonen het kleinst.

De arbeidsmarktparticipatie van vrouwen is voor autochtonen, westers allochtonen en niet-westerse allochtonen in de afgelopen tien jaar toegenomen.

Tussen 2006 en 2009 is de arbeidsmarktparticipatie van niet-westerse allochtone vrouwen het snelst gestegen.

### 3. ONDERWIJS

In dit hoofdstuk worden de cijfers over onderwijs gepresenteerd. Er wordt bij het basisonderwijs ingegaan op leerlingenaantallen, leerlinggewichten, Citoscores en segregatie op scholen. Bij het voortgezet onderwijs gaat het om leerlingenaantallen en de verdeling van leerlingen over de verschillende onderwijsniveaus. Van het middelbaar beroepsonderwijs, het hbo en wetenschappelijk onderwijs zijn eveneens de leerlingenaantallen vermeld. Bij het middelbaar beroepsonderwijs wordt aandacht besteed aan voortijdig schoolverlaten.

#### Leerlingen in het basisonderwijs

De herkomst van een leerling in het basisonderwijs wordt niet vastgelegd in de leerlingadministratie. Om toch een beeld te krijgen van de herkomst van leerlingen wordt gebruik gemaakt van leerlinggewichten. Leerlinggewichten worden gebruikt door het ministerie van Onderwijs voor het toewijzen van extra financiële middelen aan scholen. Voor de bepaling van het formatiegewicht worden leerlingen gecategoriseerd naar een combinatie van opleidingsniveau, sociaal-economische status en etnische afkomst van ouders. Tot en met het schooljaar 2005/2006 zijn de criteria voor de formatiegewichten:

- 0,25 voor autochtone kinderen met ouders die een laag opleidingsniveau hebben
- 0,4 voor schipperskinderen in internaat of pleeggezin
- 0,7 voor kinderen van reizende en trekkende bevolking
- 0,9 voor kinderen van laag opgeleide allochtone ouders (minstens één ouder van niet-Nederlandse herkomst met beperkingen op opleidings- en beroepsniveau)
- 0 voor alle andere kinderen

Vanaf het schooljaar 2006/2007 is er een nieuwe achterstandsregeling ingevoerd. De criteria etniciteit en beroep zijn hierbij vervallen. Het opleidingsniveau van ouder(s) kan een leerlinggewicht van 0,3 of 1,2 opleveren. De invoering van de nieuwe regeling is over vier schooljaren uitgespreid. Vanaf het schooljaar 2009/2010 vallen alle leerlingen onder de nieuwe regeling. Door deze nieuwe regeling en de overgang tussen beide regelingen is het vergelijken van basisschoolgegevens niet zonder meer mogelijk. De herkomstgegevens in deze monitor hebben betrekking op de leerlingen in de hoogste twee leerjaren.

Tabel 4 geeft een overzicht van de leerlingen met achterstandsscores in het basisonderwijs per gemeente in het schooljaar 2008-2009. De aantallen in de kolommen met achterstandscore 0,25; 0,4; 0,7 en 0,9 hebben betrekking op leerlingen uit de hoogste twee leerjaren. De aantallen in de kolommen met de score 0,3 en 1,2 hebben betrekking op leerlingen uit de eerste zes leerjaren. Het percentage allochtone leerlingen is berekend op basis van het aantal allochtone leerlingen (achterstandsscore 0,9) uit de hoogste twee leerjaren en gerelateerd aan het totaal aantal leerlingen. Doordat het slechts om leerlingen uit de hoogste twee leerjaren gaat, geven deze cijfers geen goed beeld van het aantal allochtone leerlingen binnen de school. Bovendien lijkt er sprake van een afname van het aantal allochtone kinderen in vergelijking tot de Integratiemonitor Gelderland 2009. In de versie 2009 is het percentage allochtone leerlingen echter gebaseerd op de laatste vier leerjaren, dit jaar op de laatste twee leerjaren. Hierdoor zijn de cijfers op dit vlak niet te vergelijken.

Het percentage allochtone leerlingen in Gelderland is lager dan in Nederland. Van de dertien gemeenten hebben er zes een hoger percentage allochtone leerlingen dan het Nederlands gemiddelde. De hoogste percentages allochtone basisschoolleerlingen treft men in Arnhem, gevolgd door Tiel en Culemborg. Dit is vergelijkbaar met voorgaande jaren. In vier gemeenten is het percentage allochtone leerlingen lager dan het Gelders gemiddelde. Het betreft de gemeenten Wageningen, Zaltbommel, Doetinchem en Zutphen.

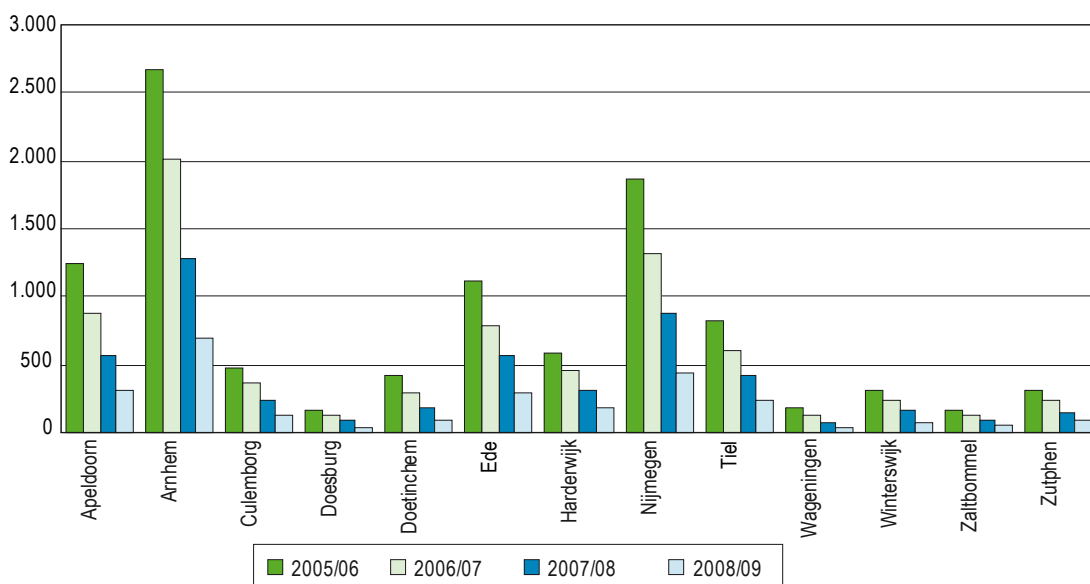
Tabel 4 Aantal leerlingen met een achterstandsscore in het basisonderwijs per gemeente in het schooljaar 2008-2009 (score 0,9 = allochtoon)

Gemeente	Totaal aantal leerlingen	Waarvan met leerlinggewicht							% leerlingen met 0,9-score
		0	0,25	0,4	0,7	0,9	0,3	1,2	
Apeldoorn	14.374	12.441	224	0	26	306	947	430	2,1%
Arnhem	12.122	9.567	237	0	11	690	770	846	5,7%
Culemborg	3.096	2.654	32	0	1	137	94	178	4,4%
Doesburg	1.087	866	45	0	1	44	86	46	4,0%
Doetinchem	5.477	4.986	121	0	0	97	166	105	1,8%
Ede	11.260	9.487	328	0	2	296	766	381	2,6%
Harderwijk	4.480	3.786	104	1	3	175	190	221	3,9%
Nijmegen	12.144	9.932	282	26	13	444	807	641	3,7%
Tiel	4.405	3.433	99	0	8	232	357	276	5,3%
Wageningen	2.617	2.385	23	0	2	41	107	59	1,6%
Winterswijk	2.937	2.542	80	2	8	65	121	119	2,2%
Zaltbommel	2.861	2.336	117	0	3	47	247	110	1,6%
Zutphen	4.900	4.373	97	0	2	92	228	108	1,9%
Gelderland	215.700	186.740	5.787	49	130	4.221	12.996	5.557	2,0%
Nederland	1.553.332	1.313.118	37.728	391	702	47.410	91.061	62.922	3,1%

Bron: CFI, 2010

Figuur 12 geeft inzicht in de absolute aantallen geregistreerde allochtone leerlingen van de laatste vier schooljaren. In de figuur is een afnemende trend zichtbaar wat betreft aantallen allochtone leerlingen. Ook hierbij geldt dat de registratie van allochtone leerlingen alleen nog gebeurt over de laatste twee schooljaren, waardoor een afname logisch is. De grote gemeenten hebben de grootste aantallen allochtone leerlingen; Arnhem, Nijmegen, Apeldoorn en Ede.

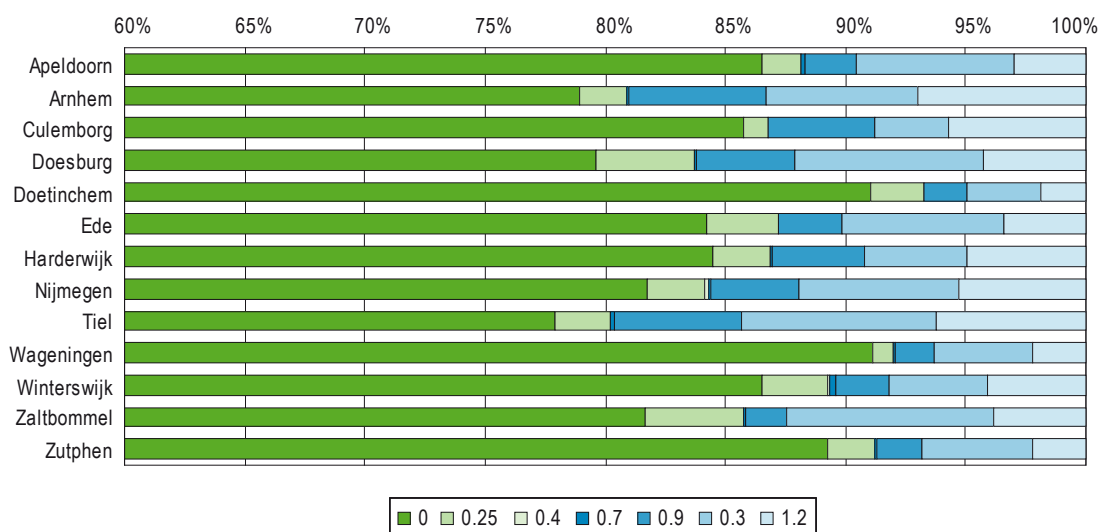
Figuur 12 Aantal allochtone basisschoolleerlingen 2005-2008



Bron: CFI, 2010

Figuur 13 geeft een overzicht van de achterstandsscores voor de verschillende gemeenten. De hoogste percentages basisschoolleerlingen zonder achterstand hebben de gemeenten Wageningen, Doetinchem en Zutphen. Dit komt overeen met vorig jaar. De gemeenten Tiel, Arnhem en Doesburg hebben in verhouding de meeste leerlingen met een achterstandsscore.

Figuur 13 Verdeling leerlinggewicht basisschoolleerlingen per gemeente in schooljaar 2008-2009



Bron: CFI, 2010

## Scores Eindtoets Basisonderwijs

Veel basisscholen (± 94 procent) toetsen de leerprestaties van leerlingen van groep 8 door het afnemen van de Eindtoets Basisonderwijs (Cito-toets). De standaardscores van de Eindtoets Basisonderwijs variëren van 501 tot en met 550. Tabel 5 geeft een overzicht van de aantallen en percentages leerlingen en hun standaardscores naar leerlinggewicht in 2008 en 2009. Het aandeel leerlingen met een achterstandsscore 0 is in het afgelopen jaar hoger geworden. Het aantal allochtone leerlingen in groep 8 dat deelnam aan de eindtoets is in 2009 ongeveer even groot als in het voorgaande jaar. De gemiddelde standaardscore van hen is 0,1 punt hoger dan in 2008.

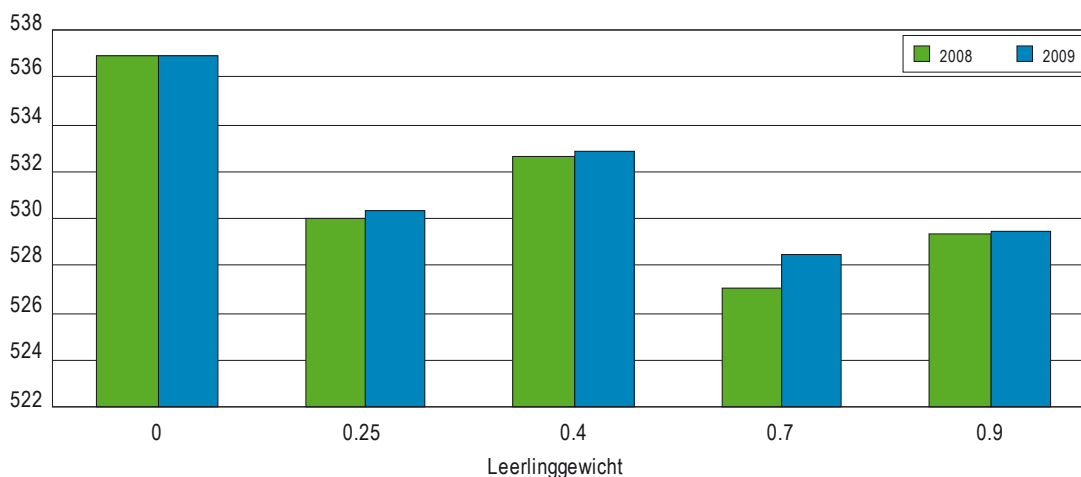
Tabel 5 Aantal en percentage leerlingen en gemiddelde standaardscores naar leerlinggewicht in 2008 en 2009

	Gewicht					
	Onbekend	0	0,25	0,4	0,7	0,9
<b>2008</b>						
Aantallen	19.326	93.389	12.176	191	202	14.441
Percentages	13,8	66,8	8,7	0,1	0,1	10,3
Standaardscore gemiddeld	536,0	536,9	530,0	532,6	527,0	529,3
<b>2009</b>						
Aantallen	18.308	94.538	10.926	186	166	14.455
Percentages	13,2	68,2	7,9	0,1	0,1	10,4
Standaardscore gemiddeld	536,0	536,9	530,3	532,9	528,5	529,4

Bron: Cito, 2010

Figuur 14 geeft een overzicht van de resultaten van de Eindtoets Basisonderwijs voor Nederland naar achterstandsscore. De resultaten hebben betrekking op 2008 en 2009. Van 85 procent van de leerlingen is het leerlinggewicht bekend. De gemiddelde standaardscore van leerlingen zonder leerlinggewicht is minimaal 4 punten hoger dan voor leerlingen met een leerlinggewicht. De gemiddelde standaardscores in 2009 zijn iets hoger dan die in 2008. Alleen bij de leerlingen zonder leerlinggewicht zijn de resultaten in beide jaren gelijk.

Figuur 14 Gemiddelde standaardscores bij de Eindtoets Basisonderwijs naar leerlinggewicht in 2008 en 2009



Bron: Cito, 2010

De leerlingen met allochtone afkomst scoren in de Eindtoets van 2009 0,1 punt hoger dan in 2008. Voor de autochtone leerlingen was er geen toename van de gemiddelde score in 2009.

Tegenstanders van de Eindtoets Basisonderwijs vinden dat de toets te weinig rekening houdt met de sociaal-culturele en linguïstische achtergrond van allochtone leerlingen, waardoor ze mogelijk lager presteren bij de toets.

In Amsterdam is onderzoek gedaan naar de overeenkomst tussen het schooladvies en de Cito-scores (Rapport 'Basisschooladviezen en etniciteit; 2007'). De conclusies van dit onderzoek zijn de volgende: Bij 40 procent van de leerlingen is sprake van een overadvisering waarbij de allochtone groepen oververtegenwoordigd zijn. Bij 38 procent van de leerlingen is er sprake van een met de Cito-score overeenkomstig basisschooladvies waarbij de groep Nederlanders oververtegenwoordigd is. Bij 22 procent van de leerlingen is sprake van onderadvisering waarbij er nauwelijks verschil is tussen de diverse etnische groepen. Voor de totale populatie Cito-deelnemers is er in de categorie onderadvisering geen sprake van verschillen tussen etnische groepen. In de categorie overadvisering geldt dat dit bij allochtonen vaker voorkomt. Voor de hogere Cito-scores, vanaf 534, is er wel een opmerkelijk verschil, namelijk: bij 32 procent van de leerlingen is sprake van onderadvisering. Bij Nederlanders is dit percentage het laagst namelijk 28 procent terwijl bij Marokkanen, Surinamers en Turken dit percentage hoger is, respectievelijk 41, 34 en 44 procent.

### Zwarte en witte scholen

Tabel 6 geeft een overzicht van de witte, grijze en zwarte scholen in de 13 Gelderse gemeenten. Het percentage allochtone leerlingen binnen de totale leerlingpopulatie is bepalend voor het schooltype. Een witte school is een school waarbij het percentage allochtone leerlingen lager is dan 10 procent. Een grijze school heeft een percentage allochtone leerlingen tussen de 10 en 50 procent. Een zwarte school heeft 50 procent of meer leerlingen met een allochtone afkomst. De gegevens zijn afkomstig van CFI (Centrale Financiën Instelling), die een afwijkende definitie van allochtonen hanteert<sup>4</sup>. In het schooljaar 2008 was in Gelderland van 29 procent van de scholen het schooltype onbekend, waardoor een ander beeld kan ontstaan dan eerdere jaren. Ruim de helft van de Gelderse scholen is een witte school, 15 procent een grijze en 3 procent een zwarte school. De verdeling naar schooltype voor het totaal van de dertien gemeenten geeft een ander beeld dan dat van de provincie Gelderland. In de grotere steden zijn in verhouding meer zwarte en grijze scholen dan gemiddeld in Gelderland. Zutphen, Doetinchem en Tiel hebben in verhouding meer witte scholen dan gemiddeld in Gelderland. De gemeenten met het hoogste percentage zwarte scholen zijn: Culemborg, Arnhem, Harderwijk en Tiel. Opvallend is dat er in drie van de vier gemeenten sprake is van een afname van het percentage zwarte scholen. In Tiel, Culemborg, Doesburg, Arnhem en Harderwijk zijn relatief veel grijze scholen.

<sup>4</sup> Hier wordt de definitie van CFI (Centrum Financiële Instelling) gehanteerd, waarbij onder allochtone leerlingen wordt verstaan: alle leerlingen die zelf of van wie één van de ouders geboren is in een van de volgende landen: Aruba, de Molukse Eilanden, Spanje, Griekenland, Italië, Kaapverdië, Marokko, Nederlandse Antillen, niet-Engelstaligen, Portugal, Suriname, Tunesië, Turkije, voormalig Joegoslavië, vluchtelingen. Deze definitie komt niet geheel overeen met de definitie van het CBS die in de rest van de monitor wordt gehanteerd.

Tabel 6 Witte, grijze en zwarte basisscholen in 13 gemeenten op 1 oktober 2008 en 2007 \*

Gemeente	2008					2007			
	Totaal	onbekend	wit %	grijs %	zwart %	Totaal	wit %	grijs %	zwart %
Apeldoorn**	73	18%	56,2%	21,9%	4,1%	70	66%	27%	7%
Arnhem	49	8%	40,8%	38,8%	12,2%	46	30%	43%	26%
Culemborg	13	0%	30,8%	53,8%	15,4%	12	25%	58%	17%
Doesburg	4	0%	50,0%	50,0%	0,0%	4	0%	100%	0%
Doetinchem	24	21%	58,3%	16,7%	4,2%	24	75%	21%	4%
Ede	53	26%	43,4%	24,5%	7,5%	54	69%	26%	6%
Harderwijk	19	11%	42,1%	36,8%	10,5%	19	53%	37%	11%
Nijmegen	41	2%	56,1%	31,7%	9,8%	41	49%	34%	17%
Tiel	16	6%	31,3%	56,3%	6,3%	16	19%	81%	0%
Wageningen	12	25%	41,7%	25,0%	8,3%	12	67%	25%	8%
Winterswijk	17	29%	47,1%	17,6%	5,9%				
Zaltbommel	16	38%	50,0%	12,5%	0,0%				
Zutphen	19	5%	73,7%	21,1%	0,0%	19	79%	16%	5%
Totaal	356	15%	49,2%	28,7%	7,0%	317	55%	34%	11%
Gelderland	961	29%	53,4%	14,9%	2,8%	957	78%	18%	4%

\* De aantallen waarop deze percentages zijn gebaseerd, staan in bijlage 1  
 \*\* In 2007 was 1 school onbekend, gerekend tot de witte scholen

Bron: CFI 2009

Wanneer gekeken wordt naar afzonderlijke gemeenten, vallen verschillende punten op. Opgemerkt moet worden, dat van een deel van de scholen niet bekend is tot welk type ze behoren. Hierdoor liggen mogelijk de percentages iets anders. In Apeldoorn zet de afname van het aantal zwarte en grijze scholen door. In Arnhem is sprake van een forse afname van het percentage zwarte scholen. In Culemborg is een toename van de witte scholen zichtbaar, door een afname van de beide andere type scholen. In Doesburg is een verschuiving zichtbaar waardoor twee van de grijze scholen witte scholen zijn geworden. In Ede is het percentage zwarte scholen licht toegenomen. In Harderwijk is er geen verschuiving zichtbaar in vergelijking tot vorig jaar. In Nijmegen is het percentage zwarte scholen afgenomen met 7 procent, met eenzelfde percentage zijn de witte scholen toegenomen. In Tiel is het percentage zwarte scholen gestegen doordat één school net over de grens van grijs naar zwart is geschoven. Wageningen laat geen verschuivingen zien bij de zwarte en grijze scholen, behalve dat van een vrij groot percentage het schooltype onbekend is. Van Winterswijk en Zaltbommel zijn geen eerdere gegevens bekend. De zwarte school in Zutphen is doorgeschoven naar een grijze school.

### Leerlingen in het voortgezet onderwijs

Tabel 7 geeft een overzicht van het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs in het schooljaar 2008-2009. Het betreft hier leerlingen uit vmbo, havo en vwo. Leerlingen volgen over het algemeen middelbaar onderwijs in de gemeente waarin ze wonen. Hierdoor is de leerlingenpopulatie in een gemeente een afspiegeling van de populatie 12- tot 18-jarigen in de woongemeente. In Arnhem, Tiel, Nijmegen, Culemborg en Doesburg is het aandeel van niet-westerse allochtonen in de totale leerlingpopulatie groter dan 15 procent. Het kleinste aandeel niet-westerse allochtonen woont in Zaltbommel, Winterswijk en Zutphen.

Het aandeel niet-westerse allochtonen in het voortgezet onderwijs is de laatste jaren stabiel.

Tabel 7 Aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs naar herkomst in 2008-2009

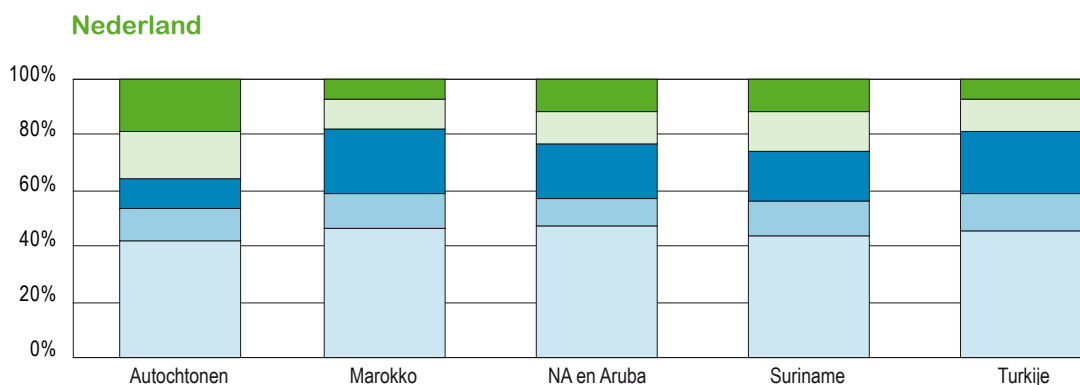
Gemeente	Totaal	Autochtonen	Westerse allochtonen	Niet-westerse allochtonen
Apeldoorn	8.715	7.278	536	896
Arnhem	6.682	4.350	535	1.775
Culemborg	1.833	1.387	107	338
Doesburg	677	527	41	109
Doetinchem	3.281	2.796	187	297
Ede	6.548	5.641	278	620
Harderwijk	2.413	1.944	120	347
Nijmegen	7.344	5.305	602	1.418
Tiel	2.399	1.744	149	504
Wageningen	1.643	1.283	152	200
Winterswijk	1.718	1.450	120	126
Zaltbommel	1.681	1.533	50	97
Zutphen	2.667	2.253	188	222
Gelderland	114.506	98.006	6.059	10.291
Nederland	908.033	717.803	58.359	128.750

Gemeente	Niet-westerse allochtonen						
	Totaal %	Marokko	Turkije	Suriname	NA & Aruba	Overig niet-westers	Herkomst onbekend
Apeldoorn	10%	64	322	56	83	371	5
Arnhem	27%	204	704	196	100	571	22
Culemborg	18%	181	38	39	21	59	1
Doesburg	16%	1	70	14	1	23	0
Doetinchem	9%	15	148	15	18	101	1
Ede	9%	192	155	43	25	205	9
Harderwijk	14%	99	141	20	10	77	2
Nijmegen	19%	256	418	102	126	516	19
Tiel	21%	131	218	28	15	112	2
Wageningen	12%	28	3	23	7	139	8
Winterswijk	7%	21	39	3	4	59	22
Zaltbommel	6%	48	0	3	7	39	1
Zutphen	8%	18	92	20	16	76	4
Gelderland	9%	1.561	3.195	843	629	4.063	150
Nederland	14%	24.913	28.707	21.877	9.282	43.971	3.120

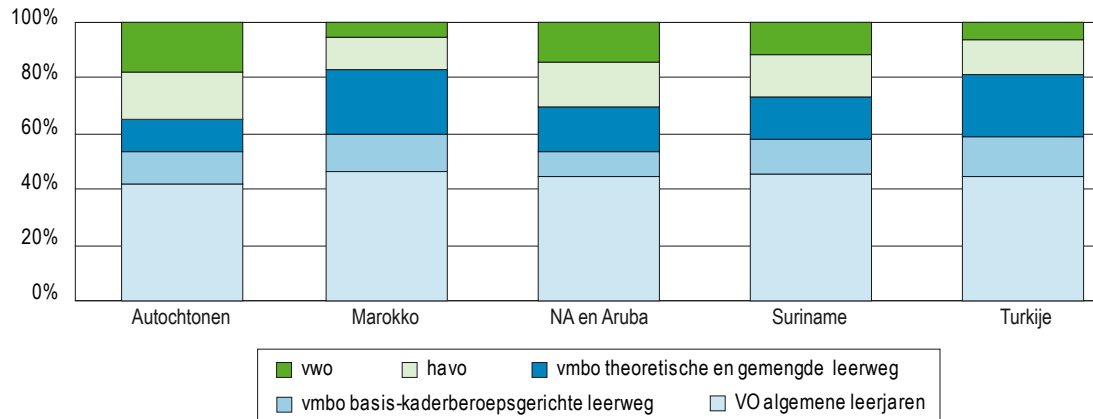
Bron: CBS, 2010

In figuur 15 is van Nederland en Gelderland voor autochtone en niet-westerse allochtone leerlingen de verdeling over de verschillende onderwijssoorten in het voortgezet onderwijs weergegeven. Het beeld voor Nederland en Gelderland is ongeveer gelijk. Voor de Gelderse gemeenten zijn de grafieken opgenomen in bijlage 2. Voor alle dertien gemeenten geldt dat ruim 39 procent van alle allochtone leerlingen in de eerste twee jaar algemene leerjaren zit. De hoogste percentages autochtone vwo-leerlingen gaan in Wageningen, Nijmegen en Culemborg naar school. Het percentage autochtone havo-leerlingen is het hoogst in Doetinchem, Harderwijk en Nijmegen. Het percentage autochtone vmbo-leerlingen is het hoogst in Tiel. In alle gemeenten is het percentage allochtone leerlingen op het vmbo groter dan het percentage autochtone leerlingen. Van de allochtone vwo-leerlingen in Gelderland is het aandeel leerlingen van de Nederlandse Antillen en Aruba het hoogst, gevolgd door Suriname, Turkije en Marokko.

Figuur 15 Procentuele verdeling naar onderwijsniveau herkomst leerling



## Gelderland



Voorlopige cijfers  
Bron: CBS, 2010

## Leerlingen in het middelbaar beroepsonderwijs

Het aantal leerlingen in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) in het schooljaar 2008-2009 is weergegeven in tabel 8. In Gelderland betreft het 64.174 leerlingen. Het aandeel allochtone leerlingen is eveneens zichtbaar in de tabel. Landelijk is 20 procent van de leerlingen in deze vorm van onderwijs niet-westerse allochtoon, in Gelderland is dit 12 procent. Aangezien het aandeel niet-westerse allochtonen in Gelderland (6,4 procent) ook lager ligt dan in Nederland (11,0 procent) is het lagere percentage niet-westerse allochtone leerlingen binnen het onderwijs een logisch gevolg.

Tabel 8 Aantal leerlingen in het middelbaar beroepsonderwijs naar herkomst in 2008-2009 \*

Gemeente	Totaal	Autochtonen	Westers allochtonen	Niet-westerse allochtonen
Apeldoorn	4.981	3.960	307	714
Arnhem	5.425	2.963	437	2.024
Culemborg	801	573	45	183
Doesburg	399	291	29	78
Doetinchem	1.747	1.416	98	233
Ede	3.613	2.984	170	459
Harderwijk	1.417	1.131	76	209
Nijmegen	3.993	2.451	379	1.159
Tiel	1.396	981	98	317
Wageningen	709	532	57	119
Winterswijk	976	817	84	75
Zaltbommel	783	701	30	51
Zutphen	1.396	1.070	101	224
Gelderland	64.174	52.542	3.629	7.971
Nederland	514.594	378.487	32.001	102.381

Gemeente	Niet-westerse allochtonen						
	Totaal %	Marokko	Turkije	Suriname	NA & Aruba	Overig niet-westers	Herkomst onbekend
Apeldoorn	14%	53	281	54	58	268	0
Arnhem	37%	210	628	228	226	732	1
Culemborg	23%	111	25	16	9	22	0
Doesburg	20%	2	57	9	4	6	1
Doetinchem	13%	7	103	11	12	100	0
Ede	13%	174	132	21	8	124	0
Harderwijk	15%	45	107	9	4	44	1
Nijmegen	29%	261	299	80	131	388	4
Tiel	23%	96	128	13	4	76	0
Wageningen	17%	21	5	16	5	72	1
Winterswijk	8%	12	37	2	2	22	0
Zaltbommel	7%	34	2	3	1	11	1
Zutphen	16%	13	123	18	13	57	1
Gelderland	12%	1.267	2.606	674	598	2.826	32
Nederland	20%	21.087	22.448	19.918	10.241	28.687	1.725

\* Voorlopige cijfers

Bron: CBS, 2010

De verdeling van de niet-westerse allochtone leerlingen over de verschillende groepen is in Gelderland anders dan in Nederland. In Gelderland hebben naar verhouding meer leerlingen een Turkse achtergrond en minder een Marokkaanse of Surinaamse, dan gemiddeld in Nederland. Net als eerdere jaren ligt het aandeel niet-westerse allochtone leerlingen in de gemeenten Arnhem, Nijmegen, Culemborg en Tiel hoger dan het landelijk gemiddelde. Van de dertien gemeenten hebben Zaltbommel en Winterswijk het kleinste aandeel niet-westerse allochtone leerlingen in het middelbaar beroepsonderwijs. De percentages variëren licht in vergelijking met vorig jaar, dat wil zeggen in de ene gemeente neemt het aandeel niet-westerse allochtonen toe en in de andere af.

### Studenten in het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs

Een overzicht van de aantallen studenten in het hoger beroepsonderwijs (hbo) en het wetenschappelijk onderwijs in het schooljaar 2008-2009 is weergegeven in tabel 9. In dit studiejaar staan 64.380 studenten ingeschreven in het hbo en wetenschappelijk onderwijs. Er is sprake van een toename met 1.833 studenten ten opzichte van vorig jaar, dit is een stijging van 2,9 procent. Het aandeel niet-westerse allochtonen is binnen deze vormen van onderwijs in Gelderland kleiner dan in Nederland, namelijk 9 procent tegenover 13 procent landelijk. Net als binnen het mbo geldt dat in Gelderland in vergelijking tot Nederland meer Turkse studenten en minder Marokkaanse en Surinaamse studenten studeren.

Tabel 9 Aantal leerlingen in het hbo en het wetenschappelijk onderwijs naar herkomst in 2008-2009 \*

Gemeente	Totaal	Autochtonen	Westers allochtonen	Niet-westerse allochtonen
Apeldoorn	3.587	2.947	276	364
Arnhem	6.826	4.601	826	1.399
Culemborg	730	573	55	102
Doesburg	203	156	15	32
Doetinchem	1.130	947	82	101
Ede	3.588	3.157	187	244
Harderwijk	1.025	853	69	103
Nijmegen	16.705	13.865	1.577	1.263
Tiel	841	636	67	138
Wageningen	4.725	3.338	571	816
Winterswijk	497	453	24	20
Zaltbommel	501	452	18	31
Zutphen	1.012	822	107	83
Gelderland	64.380	53.702	5.002	5.676
Nederland	604.043	447.443	60.808	81.350

Gemeente	Niet-westerse allochtonen						
	Totaal %	Marokko	Turkije	Suriname	NA & Aruba	Overig niet-westers	Herkomst onbekend
Apeldoorn	10%	18	139	28	31	148	0
Arnhem	20%	104	264	122	246	663	0
Culemborg	14%	55	5	6	10	26	0
Doesburg	16%	1	18	3	0	10	0
Doetinchem	9%	2	39	4	10	46	0
Ede	7%	65	50	27	9	93	0
Harderwijk	10%	17	39	10	5	32	0
Nijmegen	8%	104	217	92	234	616	0
Tiel	16%	35	55	6	5	37	0
Wageningen	17%	11	7	35	23	740	0
Winterswijk	4%	4	6	0	1	9	0
Zaltbommel	6%	11	0	1	1	18	0
Zutphen	8%	9	44	4	8	18	0
Gelderland	9%	554	1.112	432	667	2.911	0
Nederland	13%	11.157	11.613	16.623	9.660	32.297	14.442

\* Voorlopige cijfers

Bron: CBS, 2010

### Voortijdig schoolverlaten

De aantallen voortijdig schoolverlaters zijn het grootst binnen het mbo. In Gelderland zijn zeven ROC's (Regionaal Opleiding Centrum) waar middelbaar beroepsonderwijs wordt gegeven. Tabel 10 geeft een overzicht van het aantal deelnemers en het aantal en aandeel voortijdig schoolverlaters binnen de ROC's in de schooljaren 2008-2009, 2007-2008 en 2005-2006. Bij vier ROC's is in de afgelopen vier jaar sprake van een stijging van het aantal deelnemers, bij de andere drie is sprake van een afname van het aantal deelnemers.

Tabel 10 Aantal voortijdig schoolverlaters naar herkomst en schooljaar

Schooljaar / ROC	Deelnemers 1 oktober	Voortijdig schoolverlaters						
		Totaal	%	Autochtonen	1e generatie allochtoon	2e generatie allochtoon	Herkomst onbekend	% allochtonen
<b>2008-2009 *</b>								
Landstede, Harderwijk	8.213	529	6,4%	437	30	62	0	17,4%
Rijn-IJssel, Arnhem	9.635	947	9,8%	680	82	184	1	28,2%
ROC A12, Ede	6.043	525	8,7%	401	36	88	0	23,6%
ROC Aventus, Apeldoorn	9.447	801	8,5%	625	39	134	3	22,0%
ROC Nijmegen, Nijmegen	7.148	739	10,3%	522	87	130	0	29,4%
ROC Rivor, Tiel	1.870	168	9,0%	141	6	21	0	16,1%
ROC Graafschap, Doetinchem	6.435	488	7,6%	395	37	56	0	19,1%
Totaal ROC	48.791	4.197	8,6%	3.201	317	675	4	23,7%
<b>2007-2008</b>								
Landstede, Harderwijk	8.251	575	7,0%	462	51	61	1	19,7%
Rijn-IJssel, Arnhem	9.786	911	9,3%	662	84	161	4	27,3%
ROC A12, Ede	6.219	523	8,4%	362	52	109	0	30,8%
ROC Aventus, Apeldoorn	9.527	779	8,2%	539	80	155	5	30,8%
ROC Nijmegen, Nijmegen	6.957	746	10,7%	513	98	133	2	31,2%
ROC Rivor, Tiel	1.857	180	9,7%	139	10	31	0	22,8%
ROC Graafschap, Doetinchem	6.505	430	6,6%	362	19	48	1	15,8%
Totaal ROC	49.102	4.144	8,4%	3.039	394	698	13	26,7%
<b>2005-2006</b>								
Landstede, Harderwijk	8.083	544	6,7%	428	44	56	16	21,3%
Rijn-IJssel, Arnhem	8.718	892	10,2%	645	71	138	38	27,7%
ROC A12, Ede	6.564	520	7,9%	371	43	89	17	28,7%
ROC Aventus, Apeldoorn	9.816	790	8,0%	555	61	129	45	29,7%
ROC Nijmegen, Nijmegen	6.724	743	11,0%	530	81	111	21	28,7%
ROC Rivor, Tiel	1.819	155	8,5%	120	7	27	1	22,6%
ROC Graafschap, Doetinchem	6.467	451	7,0%	367	31	37	16	18,6%
Totaal ROC	48.191	4.095	8,5%	3.016	338	587	154	26,3%

\* Voorlopige cijfers

Bron: CFI, 2010

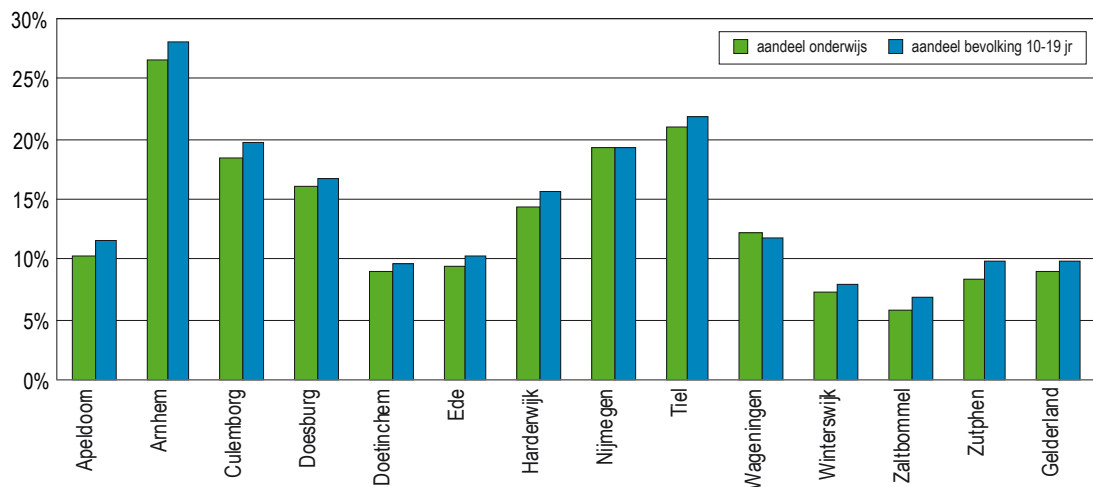
Het aantal voortijdig schoolverlaters was 4.197 in schooljaar 2008-2009, dit is 8,6 procent van het aantal deelnemers. Dit percentage is vrij stabiel in de afgelopen vier jaar. Tussen de ROC's zijn wel verschillen zichtbaar. Landstede heeft de minste uitvallende deelnemers. De meeste uitvallers zijn bij ROC Nijmegen en ROC Arnhem. Het percentage allochtone deelnemers dat voortijdig de school verlaat, is sinds 2005 gedaald van 26,3 procent naar 23,7 procent. Binnen de zeven ROC's zijn echter verschillen. ROC Rivier heeft de minste allochtone deelnemers die voortijdig schoolverlaten. Sinds 2005 is er een afname van 6,5 procent. Bij ROC Aventus is de afname van het aantal allochtone deelnemers dat voortijdig het onderwijs verlaat 7,7 procent. ROC Nijmegen en ROC Arnhem hebben het hoogste percentage allochtone voortijdig schoolverlaters. Bij beide ROC's is er een lichte stijging sinds 2005.

Het aantal schoolverlaters voor Gelderland is minimaal toegenomen in het schooljaar 2008-2009. Het aandeel van de allochtonen hierin neemt in dit schooljaar met 3 procent af.

### Onderwijsdeelname niet-westerse allochtonen aan het onderwijs

De onderwijsdeelname van niet-westerse allochtonen versus hun bevolkingsaandeel is vergeleken voor het mbo, hbo en wetenschappelijk onderwijs. Binnen het basisonderwijs komt het aandeel niet-westerse allochtone leerlingen overeen met het aandeel niet-westers allochtonen binnen de bevolking. Dit is verklaarbaar omdat alle kinderen van deze leeftijd naar school gaan. Bij het voortgezet onderwijs, figuur 16, zijn er geen grote verschillen zichtbaar. In alle gemeenten is de onderwijsdeelname iets lager dan het aandeel in de bevolking.

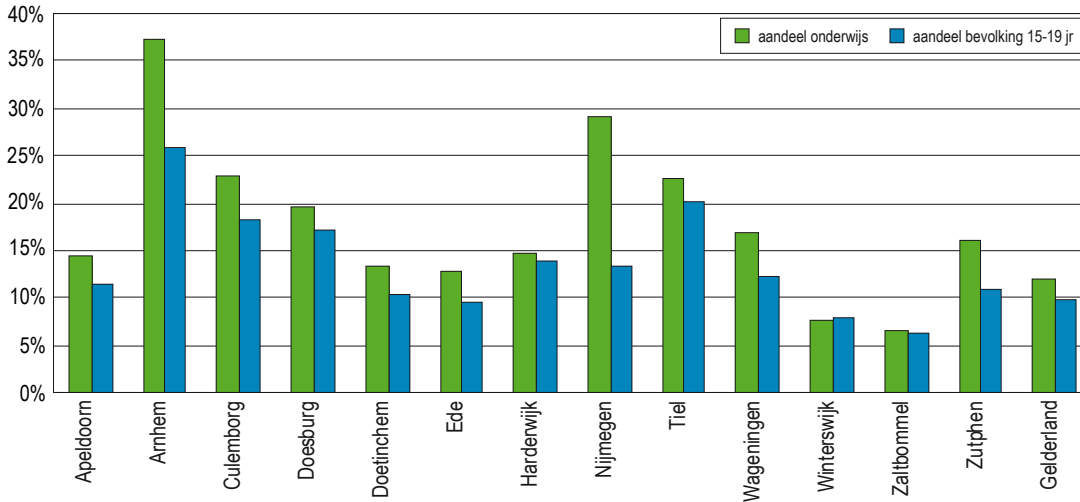
Figuur 16 Aandeel niet-westerse allochtonen in het voortgezet onderwijs



Bron: CBS, 2010

Figuur 17 toont in het mbo een oververtegenwoordiging van niet-westerse allochtonen, met uitschieters in Arnhem, Nijmegen en iets minder Wageningen en Zutphen.

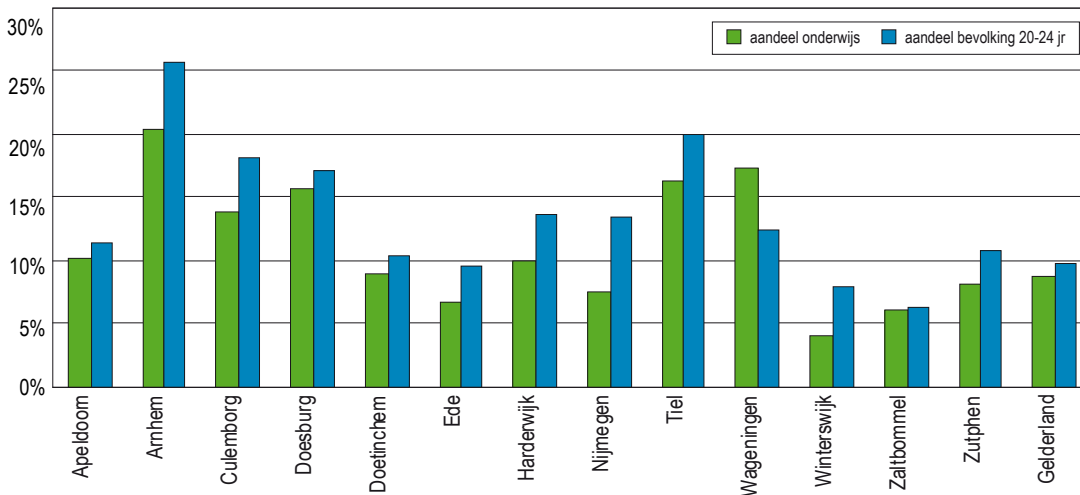
Figuur 17 Aandeel niet-westerse allochtonen in het mbo



Bron: CBS, 2010

In figuur 18 is zichtbaar dat binnen het hbo en wetenschappelijk onderwijs een ondervertegenwoordiging bestaat van niet-westerse allochtonen. Wageningen is hierop de enige uitzondering.

Figuur 18 Aandeel niet-westerse allochtonen in het hbo/wo



Bron: CBS, 2010

## Conclusie

In Doetinchem, Wageningen, Zaltbommel en Zutphen is het percentage allochtone leerlingen op de basisschool lager dan het percentage voor Gelderland. De hoogste percentages allochtone leerlingen treffen we aan in Arnhem, Tiel en Culemborg.

De schoolresultaten van de leerlingen uit groep 8 zoals deze gemeten worden door middel van de Cito-toets zijn voor de allochtone leerlingen in schooljaar 2008-2009 met gemiddeld 0,1 punt verbeterd. De resultaten voor de autochtonen leerlingen bleven op hetzelfde niveau gehandhaafd.

Het aantal zwarte scholen is afgenomen in Apeldoorn, Arnhem, Culemborg en Nijmegen. Een toename van zwarte scholen is zichtbaar in Ede en Tiel.

In Arnhem, Tiel, Nijmegen, Culemborg en Doesburg is het aandeel van de niet-westerse allochtonen in de leerlingen van het voortgezet onderwijs groter dan 15 procent. Relateren we onderwijsdeelname voortgezet onderwijs aan het aandeel in de bevolking, dan komen deze percentages voor de niet-westerse allochtonen heel goed overeen.

Voor Arnhem, Nijmegen, Culemborg, Tiel en Doesburg zien we dat 20 procent of meer van de niet-westers allochtone leerlingen het middelbaar beroeps onderwijs volgt. Als we het aandeel in de bevolking en deelname aan het mbo onderwijs relateren, valt het op dat Arnhem, Nijmegen en Zutphen een grotere onderwijsdeelname hebben dan het aandeel niet-westerse allochtonen in de bevolking.

Het aandeel niet-westerse allochtone studenten aan hbo en wetenschappelijk onderwijs van 9 procent blijft achter bij de 13 procent die voor Nederland geldt.

Het voortijdig schoolverlaten in het voortgezet onderwijs is voor de allochtone leerlingen in het laatste schooljaar met 3 procent afgenomen ten opzichte van het voorlaatste schooljaar. Het percentage voor de totale groep schoolverlaters bleef op eenzelfde niveau.

## 4. LEEFBAARHEID EN VEILIGHEID

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op twee onderwerpen die beide verband houden met leefbaarheid en veiligheid. De onderwerpen zijn concentratiebuurten en criminaliteit in dertien Gelderse gemeenten. De Stichting Atlas voor gemeenten heeft een zogenaamde Wijkwijzer ontwikkeld waarin per wijk de indicatoren worden weergegeven die bedreigend zijn voor de leefbaarheid en veiligheid in de wijk.

### Concentratiebuurten

De definitie van een concentratiebuurt verschilt sterk per gemeente. Om verschillende gemeenten toch met elkaar te kunnen vergelijken, wordt in de Integratiemonitor een eigen definitie van een concentratiebuurt gehanteerd. Dit zijn buurten waarvan het percentage niet-westerse allochtone bewoners minimaal anderhalf keer het gemiddelde percentage van de gemeente is.<sup>5</sup> Er is gekozen voor buurten in plaats van wijken, omdat buurten over het algemeen kleiner zijn en daarom duidelijker aangeven waar de concentraties precies te vinden zijn.

Bij deze vergelijking dient rekening te worden gehouden met de verschillende grootte van de buurten. Niet elke buurt in tabel 11 en 12 telt evenveel inwoners. Ook zijn er verschillen per gemeente. Sommige gemeenten hebben meerdere kleine buurten, anderen gebruiken juist indelingen in grotere eenheden.

Tabel 11 Concentratiebuurten per gemeente op 1 januari 2006, 2007, 2008 en 2009

Gemeente	Buurten totaal				Concentratiebuurten							
	Aantal				Aantal				Percentage			
	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
Apeldoorn	96	96	96	96	7	7	9	6	7	7	9	6
Arnhem	81	81	81	81	13	15	13	12	16	19	16	15
Culemborg	8	8	8	8	1	1	2	1	13	13	25	13
Doesburg	7	7	9	11	2	2	2	2	29	29	22	18
Doetinchem	82	83	83	83	9	9	11	7	11	11	13	8
Ede	64	67	67	67	10	9	11	11	16	13	16	16
Harderwijk	59	55	55	55	6	7	7	7	10	13	13	13
Nijmegen	44	44	44	44	8	7	8	10	18	16	18	23
Tiel	25	25	25	25	3	3	3	3	12	12	12	12
Wageningen	14	14	14	14	2	2	2	3	14	14	14	21
Winterswijk	17	17	17	17	1	1	1	1	6	6	6	6
Zaltbommel	27	27	27	27	1	2	1	1	4	4	4	4
Zutphen	16	31	31	31	8	8	8	8	50	26	26	26
Totaal	540	555	557	559	71	73	78	72	13	13	14	13

Bron: CBS, 2010

<sup>5</sup> Hierbij wordt gebruik gemaakt van de indeling van buurten zoals die door het CBS gehanteerd wordt. Deze indeling stemt echter niet altijd overeen met die van de gemeenten (volgens de websites).

In 2009 is in vijf gemeenten het percentage concentratiebuurten gedaald. In zes gemeenten is het percentage concentratiebuurten gelijk gebleven. In Nijmegen en Wageningen is er sprake van een stijging van de concentratiebuurten. Voor de concentratiebuurten van alle dertien gemeenten samen geldt dat er sprake is van een stabiele situatie over de afgelopen vier jaar. Het percentage concentratiebuurten ligt op 13 procent.

In tabel 12 is een compleet overzicht gegeven van alle concentratiebuurten in de dertien gemeenten volgens de hier gehanteerde definitie. In de meeste steden zijn er buurten met een percentage van 30 procent niet-westerse allochtonen of hoger. Alleen in Apeldoorn, Doesburg, Doetinchem, Winterswijk en Zaltbommel komen deze hoge concentraties niet voor. In Arnhem hebben alle concentratiebuurten een percentage van 30 procent niet-westerse allochtonen of hoger. De buurt met de hoogste concentratie niet-westerse allochtone bewoners ligt in Arnhem (Immerloo II). In Ede en Harderwijk zijn twee buurten met een hoge concentratie niet-westerse allochtone bewoners, namelijk De Burgen in Ede met 51 procent en Stadsdennen-Oost in Harderwijk met 47 procent, terwijl het percentage van de niet-westerse inwoners voor de hele gemeente slechts op 7 respectievelijk 10 procent ligt.

Tabel 12 Percentage niet-westerse allochtonen, onderverdeeld naar herkomst, per concentratiebuurt per gemeente op 1 januari 2009

Gemeente / buurt	Inwoners	Niet-westers allochtonen	Turkije	Marokko	Suriname	NA en Aruba	Overig niet-westers
<b>Apeldoorn</b>	<b>155.390</b>	<b>7</b>	<b>3</b>	<b>0</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>3</b>
Anklaar	4.060	17	8	0	1	1	7
Orden	6.400	15	9	1	0	1	4
Rivierenkwartier	2.760	14	7	1	1	1	5
Sluisoord	4.070	19	8	1	1	2	7
Sprenkelaar	3.840	22	9	1	1	2	9
Staatsliedenkwartier	3.100	22	11	2	1	1	6
<b>Arnhem</b>	<b>145.580</b>	<b>18</b>	<b>6</b>	<b>2</b>	<b>2</b>	<b>1</b>	<b>6</b>
Arnhemse Broek	2.740	42	28	2	4	2	7
Bij de John Frostbrug	140	33	4	4	12	5	8
Immerloo I	1.210	48	14	15	3	3	13
Immerloo II	2.030	65	10	9	6	4	37
Kamillehof en Bakenhof	3.190	31	9	7	4	2	8
Klarendal-Noord	2.330	33	15	3	5	2	8
Klarendal-Zuid	2.090	35	18	2	4	3	8
Malburgen West	3.900	38	11	11	2	4	11
Presikhaaf I	1.870	37	12	3	3	4	15
Presikhaaf II	2.100	52	23	9	4	3	14
Presikhaaf III	4.610	42	16	6	3	1	15
Zeegsingel en omgeving	1.420	45	17	9	4	3	13
<b>Culemborg</b>	<b>27.430</b>	<b>12</b>	<b>1</b>	<b>7</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>2</b>
Industriegebied	1.710	35	3	26	1	0	5

Gemeente / buurt	Inwoners	Niet-westers allochtonen	Turkije	Marokko	Suriname	NA en Aruba	Overig niet-westers
<b>Doesburg</b>	11.510	10	7	0	1	0	1
De Ooi	2.270	23	20	0	1	0	1
Zuidelijk Molenveld	1.120	18	15	0	0	0	2
<b>Doetinchem</b>	56.130	6	3	0	0	0	2
De Hoop-Zuid	750	12	7	1	1	0	3
De Ijkenberg	2.580	20	14	1	0	0	4
Muziekbuur	860	20	10	0	0	1	8
Overstegen-Oost	1.810	10	4	0	0	0	5
Overstegen-West	2.290	11	6	0	0	1	4
Schöneveld-Noord	1.520	11	8	0	0	0	2
Schrijvers en dichters- buurt	1.320	11	6	0	1	0	4
<b>Ede</b>	107.660	7	2	2	0	0	2
Bloemenbuurt	2.840	14	8	3	1	0	2
De Burgen	1.860	51	17	24	1	0	8
De Dalen	2.290	12	2	6	1	0	3
De Horsten	2.500	24	4	10	1	1	8
De Velden en Beken	2.480	12	3	5	0	1	3
Deelen	110	19	1	4	4	1	10
Elskamp	3.570	15	3	5	1	0	6
Hoogbouw-Zuid	2.510	34	7	13	1	0	12
Indische buurt	2.300	13	5	4	1	0	2
Kernhem	3.610	13	4	3	2	0	4
Uitvindersbuurt	1.920	23	13	5	0	1	3
<b>Harderwijk</b>	43.130	10	5	3	0	0	2
De Wittenhagen-Zuid	1.510	40	21	15	0	0	4
Hanzewaard	590	20	8	6	2	1	4
Stadsdennen-Midden	1.780	15	10	3	0	0	2
Stadsdennen-Oost	890	47	30	13	1	0	3
Stadsdennen-Zuidwest	1.240	19	7	8	1	0	3
Stromenwaard	780	17	5	7	2	1	3
Tinnegieter	1.160	25	10	9	1	0	5
<b>Nijmegen</b>	161.810	12	3	2	1	1	5
Aldenhof	2.640	22	4	6	2	3	7
De Kamp	5.620	19	3	2	2	2	9
Hatert	9.280	18	6	3	1	2	6

Gemeente / buurt	Inwoners	Niet-westers allochtonen	Turkije	Marokko	Suriname	NA en Aruba	Overig niet-westers
Malvert	2.670	24	5	8	2	1	8
Meijhorst	3.550	32	5	8	3	4	12
Neerbosch-Oost	6.950	24	7	6	1	1	8
Nije Veld	5.280	21	10	5	1	1	4
Tolhuis	3.610	18	3	3	2	2	9
Wolfskuil	6.390	22	12	3	1	1	5
Zwanenveld	4.810	18	4	2	2	3	8
<b>Tiel</b>	<b>41.090</b>	<b>14</b>	<b>6</b>	<b>5</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>3</b>
Hertogenwijk	2.040	46	21	18	0	0	6
Ooij	3.060	23	13	7	0	0	3
Ridderweide en Tiel-West	3.700	31	11	15	0	1	5
<b>Wageningen</b>	<b>36.710</b>	<b>14</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>0</b>	<b>11</b>
Buitenwijk Tarthorst-Roghorst-Haverlanden	4.990	33	1	0	1	0	30
Verspreide huizen Het Binnenveld	660	20	1	0	0	1	19
Verspr huizen Wageningse Berg, De Eng en omgeving	820	24	0	0	1	0	22
<b>Winterswijk</b>	<b>29.050</b>	<b>5</b>	<b>2</b>	<b>1</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>3</b>
Winterswijk-Noordoost	6.370	10	4	1	0	0	4
<b>Zaltbommel</b>	<b>26.210</b>	<b>5</b>	<b>0</b>	<b>4</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>2</b>
Zaltbommel Vergt en omgeving	4.400	19	0	15	0	0	3
<b>Zutphen</b>	<b>46.970</b>	<b>7</b>	<b>3</b>	<b>1</b>	<b>1</b>	<b>0</b>	<b>2</b>
Helbergen	1.740	29	18	1	1	1	7
Marswegkwartier	560	34	29	0	1	0	4
Pagemate en omgeving	1.230	11	6	2	0	1	3
Staatsliedenbuurt	1.220	20	13	2	2	1	3
Vespreide huizen Leesten	400	11	3	2	2	1	4
Vijver en omgeving	1.090	25	16	2	1	1	6
Voorsteralleekwartier	1.180	13	3	1	1	2	6
Zeeheldenbuurt	1.230	17	6	4	1	0	5

Bron: CBS, 2010

### Criminaliteit

In deze paragraaf presenteren wij de gegevens van jeugdige verdachten in Gelderland. Tabel 13 laat zien hoe groot het aantal verdachten van een misdrijf is, zoals geregistreerd in het HKS (Herkenningssysteem). Tussen 2007 en 2009 is het aantal verdachten van een misdrijf in Gelderland met 4.454 gedaald (zie vorige Integratiemonitor). Deze daling is te zien in alle gemeenten. Wanneer gekeken wordt naar de verschillende groepen verdachten dan blijkt hier ook sprake van een afname van de aantallen. Een uitzondering is het aantal allochtone verdachten in gemeente Wageningen in 2009.

Als we naar de cijfers van heel Gelderland kijken, zien we dat het aandeel niet-westerse allochtonen onder verdachten iets is toegenomen ten opzichte van 2007. In 2007 was in Gelderland 17,7 procent van niet-westerse allochtone afkomst, in 2009 is dat 19,1 procent. Dit percentage is alsnog een stuk lager dan het landelijk aandeel, dat is namelijk 29,6 procent.

Het aantal verdachten in Gelderland van autochtone en allochtone afkomst is gedaald.

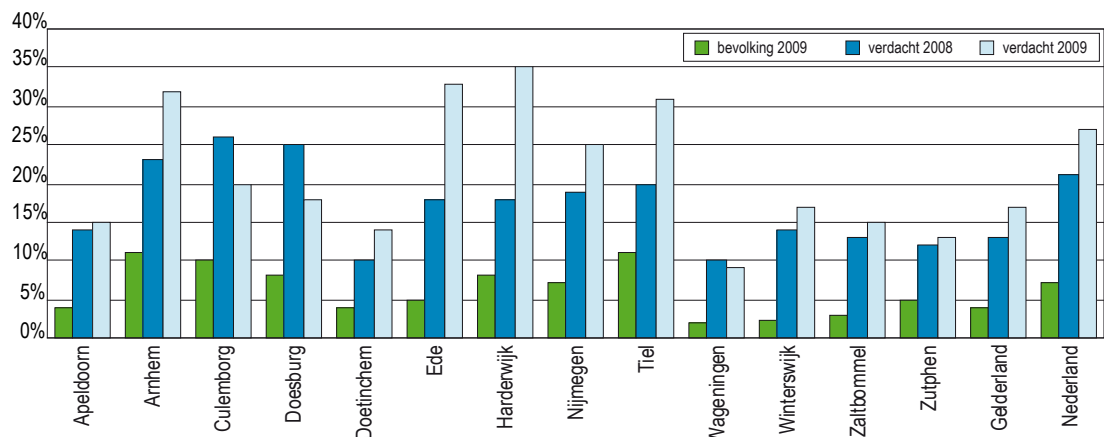
Tabel 13 Aantal verdachten van 12 jaar en ouder naar herkomst per gemeente in 2009

Gemeente	Totaal	Waaronder		Waarvan					
		Nederlandse herkomst	Allochtonen	Niet-westerse allochtonen	Turkije	Marokko	Suriname	NA & Aruba	Overig niet-westers
Apeldoorn	1.677	1.112	563	353	100	44	40	64	105
Arnhem	2.429	1.353	1.074	821	228	116	120	123	234
Culemborg	262	173	89	67	4	42	12	1	8
Doesburg	116	77	39	28	22	0	3	1	2
Doetinchem	509	395	114	81	38	7	5	5	26
Ede	1.042	683	359	254	52	128	11	8	55
Hardenwijk	517	337	179	131	61	47	7	0	16
Nijmegen	2.235	1.359	874	635	128	153	48	103	203
Tiel	496	329	166	127	44	51	7	6	19
Wageningen	335	204	129	89	5	23	11	2	48
Winterswijk	241	151	90	50	17	12	1	0	20
Zaltbommel	226	167	59	37	0	31	0	0	6
Zutphen	550	400	150	98	47	16	7	6	22
Gelderland	19.015	13.525	5.473	3.631	966	811	378	391	1.085
Nederland	204.975	114.919	89.637	60.875	9.847	14.590	12.552	7.446	16.440

Bron: HKS 2009, voorbereiding KLPD/DNRI

In figuur 19 is goed te zien hoe het met de oververtegenwoordiging van de vier grootste groepen niet-westerse verdachten per gemeente staat. De grijze kolommen geven aan welk percentage men verwacht op basis van de demografische gegevens. De roze kolommen geven een beeld van de daadwerkelijke situatie in 2008 en 2009. De figuur laat zien dat in een aantal gemeenten de oververtegenwoordiging van deze vier groepen is afgenomen, namelijk in Culemborg, Doesburg en Wageningen. Voor heel Gelderland en Nederland blijft het beeld bestaan dat het aandeel niet-westerse verdachten toeneemt.

Figuur 19 Aandeel Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse/Arubaanse personen in de bevolking op 1-1-2009 en in het aandeel in de populatie verdachten in 2008 en 2009 per gemeente



Bron: HKS 2010, voorbewerking KLPD/DNRI en CBS, 2010

Tot slot presenteren wij de gegevens van jeugdige verdachten in Gelderland. Tabel 14 laat zien dat ook bij de jeugdige verdachten sprake is van een behoorlijke afname van aantallen verdachten tussen 2008 en 2009. Opvallend is dat de dalende trend in heel Gelderland en Nederland is waar te nemen voor alle groepen verdachten. Kijken we naar de percentages allochtone jeugdige verdachten dan is zowel in Gelderland als in Nederland sprake van een lichte stijging, namelijk van 29 procent naar 30 procent, respectievelijk van 44 procent naar 45 procent.

Kijken we naar het percentage niet-westerse allochtone jeugdige verdachten in Gelderland (waarbij beide leeftijdscategorieën bij elkaar zijn opgeteld) dan is zichtbaar dat het aandeel niet-westerse allochtone jeugdige verdachten eveneens iets is toegenomen (van 21 procent naar 22 procent). Terwijl in Nederland sprake is van een gelijk aandeel, namelijk 33 procent.

Tabel 14 Aantal jeugdige verdachten in Gelderland en Nederland naar herkomst in 2004, 2008 en 2009

Gelderland / Nederland	Totaal	Allochtoon		Niet-westers allochtoon						
		Aantal	%	Aantal	%	Turkije	Marokko	Suriname	NA & Aruba	Overig niet- westers
Leeftijd										
<b>Gelderland 2004</b>										
12 t/m 17 jaar	3.043	921	30%	753	25%	167	199	78	49	260
18 t/m 24 jaar	4.898	1.477	30%	1.163	24%	222	263	92	88	498
Totaal	7.941	2.398	30%	1.916	24%	389	462	170	137	758
<b>Gelderland 2008</b>										
12-17 jaar	3.259	1.087	33%	832	26%	227	232	75	76	222
18-24 jaar	5.478	1.426	26%	1.023	19%	237	255	105	101	325
Totaal	8.737	2.513	29%	1.855	21%	464	487	180	177	547
<b>Gelderland 2009</b>										
12-17 jaar	2.809	910	32%	680	24%	170	179	60	66	205
18-24 jaar	4.981	1.455	29%	1.066	21%	261	260	99	105	341
Totaal	7.790	2.365	30%	1.746	22%	431	439	159	171	546
<b>Nederland 2004</b>										
12 t/m 17 jaar	29.389	9.834	34%	8.589	29%	1.663	2.913	469	659	2.885
18 t/m 24 jaar	55.192	21.482	39%	17.935	33%	2.267	4.779	1.203	1.899	7.787
Totaal	84.581	31.316	37%	26.524	31%	3.930	7.692	1.672	2.558	10.672
<b>Nederland 2008</b>										
12-17 jaar	31.351	13.488	43%	10.969	35%	1.978	3.326	1.818	1.177	2.670
18-24 jaar	58.398	25.714	44%	18.305	31%	2.723	5.156	3.537	2.091	4.798
Totaal	89.749	39.202	44%	29.274	33%	4.701	8.482	5.355	3.268	7.468
<b>Nederland 2009</b>										
12-17 jaar	25.830	11.434	44%	9.133	35%	1.605	2.860	1.419	1.000	2.249
18-24 jaar	53.198	24.008	45%	16.994	32%	2.607	4.845	3.177	1.982	4.383
Totaal	79.028	35.442	45%	26.127	33%	4.212	7.705	4.596	2.982	6.632

Bron: HKS 2010, voorbereiding KLPD/DNRI

Tabel 15 geeft een beeld van het aantal en aandeel jeugdige verdachten per gemeente. De gemeenten Doetinchem en Zutphen hebben een kleiner aandeel allochtone verdachten dan gemiddeld in Gelderland. In de andere elf gemeenten is het percentage (niet-westerse) allochtone jonge verdachten hoger dan het Gelders gemiddelde.

Tabel 15 Aantal jeugdige verdachten naar herkomst per gemeente in 2009

Gelderland / Nederland	Leef tijd	Totaal	Allochtoon		Niet-westers allochtoon						
			Aantal	%	Aantal	%	Turkije	Marokko	Suriname	NA & Aruba	Overig niet- westers
<b>12-17 jaar</b>											
Apeldoorn		293	112	38%	67	23%	16	7	7	13	24
Arnhem		272	146	54%	122	45%	33	29	10	16	34
Culemborg		20	4	20%	4	20%	0	4	0	0	0
Doesburg		11	2	18%	2	18%	1	0	1	0	0
Doetinchem		72	14	19%	11	15%	5	2	0	3	1
Ede		139	62	45%	54	39%	10	34	2	0	8
Harderwijk		74	35	47%	31	42%	10	13	3	0	5
Nijmegen		246	102	41%	87	35%	24	26	3	9	25
Tiel		68	32	47%	26	38%	7	13	1	0	5
Wageningen		75	31	41%	22	29%	0	6	1	0	15
Winterswijk		56	22	39%	14	25%	7	3	0	0	4
Zaltbommel		39	13	33%	9	23%	0	6	0	0	3
Zutphen		103	28	27%	18	17%	11	1	0	2	4
<b>18-24 jaar</b>											
Apeldoorn		432	158	37%	108	25%	31	16	13	12	36
Arnhem		597	270	45%	225	38%	58	25	26	41	75
Culemborg		79	33	42%	30	38%	0	23	5	1	1
Doesburg		25	14	56%	11	44%	9	0	1	1	0
Doetinchem		139	34	24%	25	18%	12	1	1	2	9
Ede		304	103	34%	77	25%	12	38	1	2	24
Harderwijk		146	50	34%	38	26%	22	11	1	0	4
Nijmegen		563	233	41%	186	33%	22	55	19	28	62
Tiel		144	48	33%	38	26%	12	19	0	0	7
Wageningen		92	41	45%	34	37%	3	13	4	0	14
Winterswijk		65	29	45%	16	25%	3	4	0	0	9
Zaltbommel		62	18	29%	14	23%	0	13	0	0	1
Zutphen		122	27	22%	19	16%	10	4	0	2	3

Gelderland / Nederland	Leef tijd	Totaal	Allochtoon		Niet-westers allochtoon						
			Aantal	%	Aantal	%	Turkije	Marokko	Suriname	NA & Aruba	Overig niet- westers
<b>Totaal</b>											
Apeldoorn		725	270	37%	175	24%	47	23	20	25	60
Arnhem		869	416	48%	347	40%	91	54	36	57	109
Culemborg		99	37	37%	34	34%	0	27	5	1	1
Doesburg		36	16	44%	13	36%	10	0	2	1	0
Doetinchem		211	48	23%	36	17%	17	3	1	5	10
Ede		443	165	37%	131	30%	22	72	3	2	32
Harderwijk		220	85	39%	69	31%	32	24	4	0	9
Nijmegen		809	335	41%	273	34%	46	81	22	37	87
Tiel		212	80	38%	64	30%	19	32	1	0	12
Wageningen		167	72	43%	56	34%	3	19	5	0	29
Winterswijk		121	51	42%	30	25%	10	7	0	0	13
Zaltbommel		101	31	31%	23	23%	0	19	0	0	4
Zutphen		225	55	24%	37	16%	21	5	0	4	7

Bron: HKS 2010, voorbereiding KLPD/DNRI

Het percentage niet-westerse allochtone jeugdige verdachten stijgt in Gelderland licht, namelijk van 21 procent naar 22 procent.

## Conclusie

In de dertien gemeenten samen blijft het percentage concentratiebuurten stabiel op 13 procent. In vijf gemeenten is sprake van een afname van de concentratiebuurten. In Nijmegen en Wageningen is sprake van een stijging van de concentratiebuurten.

Het totaal aantal verdachten in Gelderland van autochtone en allochtone afkomst is gedaald. Het aandeel niet-westerse jeugdige allochtone verdachten stijgt licht in Gelderland.

## 5. BEELDVORMING EN COMMUNICATIE

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op enkele onderwerpen die te maken hebben met beeldvorming en communicatie, te weten: discriminatie en politieke participatie.

### Discriminatie

Voor het registreren en behandelen van de discriminatieklachten in Nederland bestaat een netwerk van antidiscriminatiebureaus en -meldpunten. In Gelderland is het netwerk niet dekkend. De bestaande bureaus en meldpunten zijn wel ontvankelijk voor klachten van inwoners uit een gemeente zonder eigen bureau of meldpunt.

In tabel 16 is het aantal klachten voor de verschillende Gelderse bureaus en voor Nederland over de afgelopen tien jaar weergegeven. Uit de tabel blijkt dat het totaal aantal in Nederland ingediende klachten in 2009 is toegenomen ten opzichte van het voorgaande jaar. Deze stijging is sinds 2007 ingezet. Voor de Gelderse discriminatiebureaus is dit niet zo eenduidig. In Ede, Wageningen en Nijmegen (108 in 2009) is eveneens sprake van een stijging van het aantal klachten. Bij Tiel (4 in 2009) is het aantal aangiften in 2009 gelijk gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar. Bij Apeldoorn is sprake van een geringe afname in 2009, maar het jaar daarvoor was er sprake van een forse stijging van het aantal aangiften.

Tabel 16: Aantal discriminatieklachten per discriminatiebureau en -meldpunt in Gelderland 2000-2009

Discriminatiebureau	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Apeldoorn	77	158	145	67	62	63	69	74	143	137
Arnhem	32	55	-	-	-	-	-	-	-	-
Ede	33	46	47	73	52	71	70	74	82	-
Ede-Wageningen *	-	-	-	-	-	-	-	-	-	133
Nijmegen	-	69	68	83	75	123	77	68	77	-
Tiel	22	25	25	26	19	30	11	19	4	-
Nijmegen-Tiel *	-	-	-	-	-	-	-	-	-	112
Wageningen	-	-	-	-	23	30	24	27	23	-
Nederland	3.530	3.913	3.926	3.510	3.819	4.433	4.334	4.247	4.808	5.931

\* In 2009 zijn de registraties van Ede - Wageningen en Nijmegen - Tiel samengevoegd.

Bron: Antidiscriminatiebureaus en meldpunten Art.1 2010

In tabel 17 is het aantal discriminatieklachten per gemeente weergegeven. Voor negen gemeenten is zichtbaar hoeveel meldingen op het gebied van discriminatie zijn gedaan. In vier gemeenten is dit niet geregistreerd.

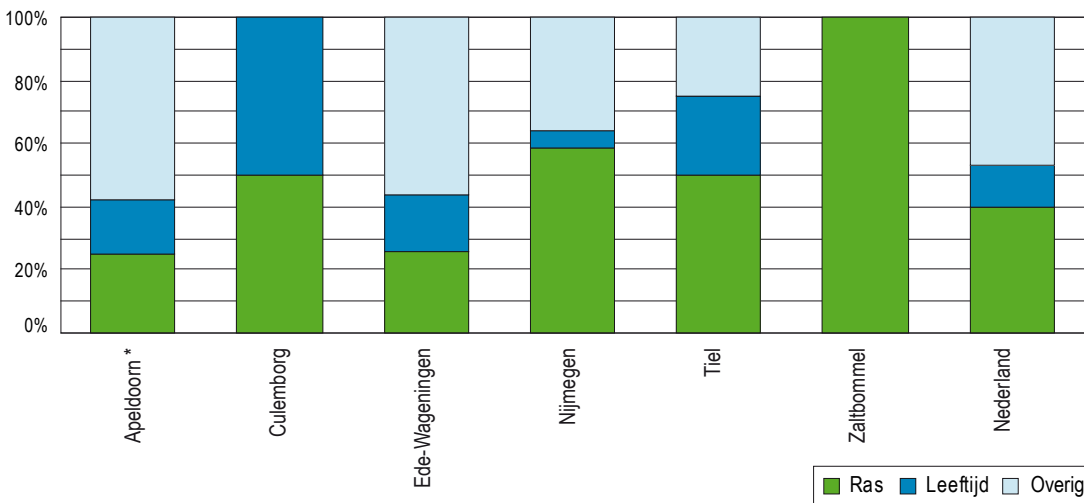
Tabel 17 Aantal discriminatieklachten per gemeente 2009

Gemeenten	Aantal klachten
Apeldoorn	41
Arnhem	-
Culemborg	4
Doesburg	-
Doetinchem	12
Ede	-
Harderwijk	9
Nijmegen	56
Tiel	4
Wageningen	-
Winterswijk	2
Zaltbommel	1
Zutphen	8

Bron: Antidiscriminatiebureaus en meldpunten Art.1 2010

De aard van de discriminatie waarover een klacht is ingediend, geeft voor de Integratiemonitor inzicht in de mate waarin rassendiscriminatie een rol speelt (zie figuur 17). In Nederland heeft 40 procent van de ingediende klachten betrekking op rassendiscriminatie. Bij de gemeente Nijmegen betreft het aandeel klachten op grond van ras bijna 60 procent. Bij de gemeenten Apeldoorn en Ede-Wageningen is het aandeel klachten op basis van ras een stuk kleiner. Opmerkelijk is dat in de vorige monitor in Ede en Wageningen rond de 60 procent van de klachten rassendiscriminatie betrof. Bij de andere gemeenten is het aandeel rassendiscriminatie groter dan in Nederland. Hierbij moet worden opgemerkt dat het bij de gemeenten Culemborg, Tiel en Zaltbommel slechts één tot vier aangiften betreft. In tegenstelling tot in de vorige monitor wordt de herkomst van de indiener van een klacht niet vastgelegd, waardoor daar geen uitspraken over gedaan kunnen worden.

Figuur 20: Procentuele klachtenverdeling per gemeente naar discriminatiegrond in 2009



\* Betreft het aantal klachten van de gehele werkgebied van Art.1 Noordost-Gelderland. Gemeentelijke cijfers naar discriminatiegrond zijn niet beschikbaar.

Bron: Art.1 en Ieder1Geljik 2010

### Politieke participatie

Om een beeld te krijgen van de betrokkenheid van niet-westerse allochtonen bij de politiek is gekeken naar de herkomst van raadsleden. Tabel 18 geeft een overzicht van het aantal raadsleden per gemeente. Tevens geeft het een beeld van het aandeel niet-westerse allochtone raadsleden. Door het ontbreken van een bron met deze informatie is een zo goed mogelijke inschatting gemaakt op basis van de naam van de raadsleden. Waterdicht is deze benadering zeker niet, dus conclusies kunnen alleen met het nodige voorbehoud worden gemaakt. Het aandeel niet-westerse allochtone raadsleden varieert per gemeente tussen de 3 en 15 procent.

In Ede en Harderwijk blijkt het aandeel niet-westerse allochtone raadsleden (10 respectievelijk 11 procent) groter dan het aandeel niet-westerse allochtone inwoners (7 respectievelijk 10 procent). In Zaltbommel is het percentage niet-westerse allochtone raadsleden even groot als het aandeel niet-westerse allochtone inwoners. In Culemborg zijn in verhouding weinig niet-westerse allochtonen lid van de raad, slechts 5 procent op een inwonersaandeel van 12 procent.

Tabel 18: Aantal niet-westerse allochtone raadsleden naar herkomst

Gemeente	Totaal raadsleden	Waarvan autochtoon	Waarvan niet westers absoluut					Waarvan autochtoon	Waarvan niet-westers %
	Aantal	Aantal	Totaal	Turkije	Marokko	Suriname	Overig niet-westers	%	Totaal
Apeldoorn	39	38	1	1	-	-	-	97%	3%
Arnhem	39	33	6	4	1	1	-	85%	15%
Culemborg	21	20	1	1	-	-	-	95%	5%
Doesburg	15	14	1	1	-	-	-	93%	7%
Doetinchem	31	30	1	1	-	-	-	97%	3%
Ede	39	35	4	2	1	-	1	90%	10%
Harderwijk	27	24	3	3	-	-	-	89%	11%
Nijmegen	39	35	4	2	2	-	-	90%	10%
Tiel	27	22	5	3	2	-	-	81%	19%
Wageningen	25	0	-	-	-	-	-	-	-
Winterswijk	24	0	-	-	-	-	-	-	-
Zaltbommel	21	20	1	1	-	-	-	95%	5%
Zutphen	29	28	1	1	-	-	-	97%	3%
Totaal	376	348	28	20	6	1	1	93%	7%

Bron: Inventarisatie gemeentelijke websites

Tabel 19 geeft een overzicht van het aantal stemmen op niet-westerse allochtone kandidaten. Gemiddeld wordt 98 procent van de stemmen op niet-westerse allochtone kandidaten uitgebracht door autochtonen. Per gemeente zijn er kleine verschillen zichtbaar. In Ede stemt 0 procent van de niet-westerse allochtonen op een niet-westerse allochtone kandidaat, in Tiel 9 procent.

Tabel 19: Aantal stemmen op niet-westerse allochtone kandidaten, gemeenteraadsverkiezingen 2010

Gemeente	Totaal stemmen	Waarvan autochtoon	Waarvan op niet westers absoluut					Waarvan autochtoon	Waarvan op niet-westers %				
	Aantal	Aantal	Totaal	Turkije	Marokko	Suriname	Overig niet-westers	%	Totaal	Turkije	Marokko	Suriname	Overig niet-westers
Apeldoorn	64.459	63.269	1.190	1167	-	-	23	98,2%	1,8%	1,8%	-	-	0,1%
Arnhem	54.744	50.872	3.872	2573	738	495	66	92,9%	7,1%	4,7%	1,3%	0,9%	0,1%
Culemborg	11.794	11.521	273	273	-	-	-	97,7%	2,3%	2,3%	-	-	-
Doesburg	5.044	4.781	263	234	-	-	29	94,8%	5,2%	4,6%	-	-	0,6%
Doetinchem	22.507	21.959	548	548	-	-	-	97,6%	2,4%	2,4%	-	-	-
Ede	491.010	489.350	1.660	887	402	-	371	99,7%	0,3%	0,2%	0,1%	-	0,1%
Harderwijk	18.964	17.865	1.099	1083	16	-	-	94,2%	5,8%	5,7%	0,1%	-	-
Nijmegen	72.135	66.699	5.436	3657	1.630	-	149	92,5%	7,5%	5,1%	2,3%	-	0,2%
Tiel	14.104	12.798	1.306	894	412	-	-	90,7%	9,3%	6,3%	2,9%	-	-
Wageningen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Winterswijk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zaltbommel	12.276	11.811	465	-	465	-	-	96,2%	3,8%	-	3,8%	-	-
Zutphen	19.803	19.195	608	417	191	-	-	96,9%	3,1%	2,1%	1,0%	-	-
Totaal	786.840	770.120	16.720	11.733	3.854	495	638	97,9%	2,1%	1,5%	0,5%	-	0,1%

Bron: Inventarisatie gemeentelijke websites

## Conclusie

In Gelderland is er geen eenduidig beeld over het aantal ingediende discriminatieklachten. In Ede, Wageningen en Nijmegen is sprake van een stijging van het aantal klachten rondom discriminatie. Bij Apeldoorn is sprake van een geringe afname in 2009.

In Nederland heeft 40 procent van de ingediende klachten betrekking op rassendiscriminatie.

Bij bureau Nijmegen is het aandeel klachten op grond van ras een stuk groter. Bij de bureaus Apeldoorn en Ede-Wageningen is het aandeel klachten op basis van ras een stuk kleiner.

In Ede en Harderwijk blijkt onder het eerder gemaakte voorbehoud het aandeel niet-westerse allochtone raadsleden groter dan het aandeel niet-westerse allochtone inwoners

## 6. CONCLUSIE

In de conclusie zetten wij de grootste verschillen tussen Gelderland en Nederland nog eens op een rij. Vervolgens bespreken we de ontwikkelingen op het gebied van integratie in Gelderland en de dertien Gelderse gemeenten aan de hand van de indicatoren.

### Verschillen tussen Gelderland en Nederland

Uit de demografische gegevens van 2009 blijkt dat in Gelderland in vergelijking tot in Nederland een kleiner aandeel van de bevolking van allochtone afkomst is (14, respectievelijk 20 procent). Dit geldt ook voor de niet-westerse allochtonen. Een uitzondering zijn de inwoners van Turkse afkomst. Zij vormen in Gelderland een iets groter aandeel van de bevolking dan in Nederland.

De verwachting is dat in Nederland de omvang van de autochtone bevolking ongeveer gelijk blijft. Voor Gelderland wordt tot 2025 in absolute zin een geringe terugloop van de autochtone bevolking verwacht.

De ontwikkeling van de populatie westers allochtonen heeft voor Gelderland een andere prognose dan voor Nederland. Voor Gelderland wordt een minder grote stijging verwacht, namelijk 9 procent, terwijl voor Nederland een groei van 14 procent wordt verwacht. Voor de populatie niet-westerse allochtonen wordt tot 2025 een flinke groei verwacht. In Gelderland wordt een toename van deze populatie voorzien van 54 procent. In Nederland is de verwachte toename 29 procent.

De bruto arbeidsparticipatie van allochtonen is in Gelderland iets lager dan in Nederland (63 procent in plaats van 66 procent).

In het hoofdstuk over onderwijs is zichtbaar dat het percentage niet-westerse allochtone leerlingen binnen het voortgezet onderwijs in Gelderland (9 procent) lager is dan dat in Nederland (13 procent). Datzelfde geldt ook voor het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs. Het percentage allochtone leerlingen op basisscholen in Gelderland is ook lager dan in Nederland. Het percentage allochtone leerlingen op de basisscholen is minder betrouwbaar omdat dit percentage slechts gebaseerd is op de leerlingaantallen in de laatste twee schooljaren.

### Indicatoren van integratie

Sinds de eerste uitgave van de Integratiemonitor Gelderland in 2006, wordt de situatie van niet-westerse allochtonen in Gelderland gemonitord aan de hand van een aantal indicatoren. Oorspronkelijk waren er acht indicatoren vastgesteld maar vanwege het ontbreken van actuele gegevens van het CBS kunnen de indicatoren niet-werkende werkzoekenden en inkomen niet worden besproken. Voor arbeidsparticipatie is enkel een periode gemiddelde beschikbaar dat niet vergelijkbaar is met de eerdere jaarcijfers. Onderstaand volgen de vijf overige indicatoren voor integratie. Als de onderstaande ontwikkelingen plaatsvinden, is sprake van een ontwikkeling richting integratie.

- Zwarte scholen: het aantal zwarte scholen is afgenomen
- Voortijdig schoolverlaters: de oververtegenwoordiging van allochtone voortijdig schoolverlaters is afgenomen ten opzichte van de autochtone schoolverlaters
- Concentratiebuurten: het aantal concentratiebuurten is afgenomen
- Verdachten: de oververtegenwoordiging van niet-westerse allochtone verdachten is afgenomen ten opzichte van autochtone verdachten
- Jeugdige verdachten: de oververtegenwoordiging van niet-westerse allochtone jeugdige verdachten is afgenomen ten opzichte van autochtone jeugdige verdachten.

## Integratie in Gelderland

### Zwarte scholen

In bijlage 16 zien we dat tussen 2006 en 2008 het aantal zwarte scholen voor dertien Gelderse gemeenten is afgenomen van 38 naar 26. In twee van de gemeenten zien we een stijging van het aantal zwarte scholen met één school.

### Voortijdig schoolverlaters

In tabel 10 zien we dat het aandeel allochtone voortijdig schoolverlaters is afgenomen sinds 2005-2006 met een kleine 3 procent tot 23,7 procent. Bij drie ROC's, namelijk Arnhem, Doetinchem en Nijmegen is sprake van een lichte stijging bij de andere vier is sprake van een daling in het aandeel allochtone voortijdig schoolverlaters.

### Concentratiebuurten

Voor wat betreft de indicator concentratiebuurten zien we in tabel 11 van het hoofdstuk leefbaarheid en veiligheid dat het aantal concentratiebuurten sinds 2006 ongeveer gelijk is gebleven. In 2009 is het aantal concentratiebuurten met 6 gedaald. Het percentage concentratiebuurten ligt op 13 procent. In 2009 is in vier gemeenten het aantal concentratiebuurten afgenomen, in twee gemeenten is het aantal concentratiebuurten toegenomen.

### Verdachten

In het hoofdstuk Leefbaarheid en veiligheid zien we in tabel 13 cijfers van verdachten. De cijfers van verdachten in heel Gelderland laten zien dat de aantallen verdachten van alle groepen afnemen. Het aandeel (niet-westerse) allochtone verdachten is wel iets toegenomen. Dit is namelijk gestegen tot 19,1 procent (was 17,7 procent). Dit aandeel ligt een stuk lager dan het landelijk percentage van 29,7 procent.

### Jeugdige verdachten

Kijken we naar de aantallen jeugdige verdachten dan zien dat deze eveneens zijn afgenomen. In tabel 14 is zichtbaar dat de percentages allochtone en niet-westerse allochtone verdachten zijn toegenomen. Het aandeel jonge verdachten is met 1 procent tot 30 procent gestegen, bij de niet-westerse allochtone verdachten van 21 procent naar 22 procent. De dalende trend uit de vorige monitor zet hiermee dus niet door.

## Integratie in 13 Gelderse gemeenten

Voor wat betreft de indicator die betrekking heeft op het aantal voortijdig schoolverlaters kunnen geen gegevens worden verstrekt per gemeente omdat deze gegevens niet beschikbaar zijn. De schoolverlaters worden naar regio's ingedeeld die soms meerdere gemeenten betreffen. Voor de jeugdige verdachten zijn dit jaar voor het eerst cijfers naar gemeente beschikbaar. Vergelijking met eerdere jaren op gemeenteniveau is nog niet mogelijk, een vergelijking met het Gelders gemiddelde is dit jaar wel mogelijk.

### Apeldoorn

Het aantal zwarte scholen is afgenomen van vijf naar drie scholen. Het aantal concentratiebuurten is afgenomen van negen naar zes. De oververtegenwoordiging onder verdachten van de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen is iets toegenomen. In Apeldoorn is het aandeel (niet-westerse) allochtone jeugdige verdachten hoger dan het Gelders gemiddelde.

### Arnhem

Arnhem heeft het hoogste aantal allochtone inwoners. Met 17,7 procent is het percentage niet-westerse allochtone inwoners het hoogst. Als we kijken naar de indicatoren van integratie dan zien we dat het aantal zwarte scholen is afgenomen van 12 naar 6 scholen. Hierdoor heeft Arnhem niet meer het hoogste percentage zwarte scholen in het basisonderwijs. Het aantal concentratiebuurten is afgenomen van 13 naar 12. De oververtegenwoordiging onder verdachten van de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen is toegenomen.

In Arnhem is het aandeel (niet-westerse) allochtone jeugdige verdachten een stuk hoger dan het Gelders gemiddelde.

#### *Culemborg*

In Culemborg is, evenals in Ede en Zaltbommel, de groep Marokkanen relatief gezien het grootst. De emigratie is groter dan de immigratie. Het aantal zwarte scholen is gelijk gebleven. Ook het aantal concentratiebuurten is afgenomen. De oververtegenwoordiging onder verdachten van de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen is afgenomen. Het aandeel (niet-westerse) allochtone jeugdige verdachten is hoger dan het Gelders gemiddelde.

#### *Doesburg*

In Doesburg is de emigratie groter dan de immigratie. Als we kijken naar de indicatoren van integratie dan zien we dat Doesburg geen zwarte scholen heeft. Het aantal concentratiebuurten is gelijk gebleven. De oververtegenwoordiging onder verdachten van de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen is afgenomen. Het aandeel (niet-westerse) allochtone jeugdige verdachten is een stuk hoger dan het Gelders gemiddelde.

#### *Doetinchem*

In Doetinchem is de emigratie groter dan de immigratie. Kijken we naar de indicatoren van integratie dan zien we het volgende beeld. In Doetinchem is het aantal zwarte scholen gelijk gebleven. Het aantal concentratiebuurten is afgenomen van elf naar zeven. De oververtegenwoordiging onder verdachten van de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen is toegenomen. Doetinchem is één van de twee gemeenten waar het aandeel (niet-westerse) allochtone jeugdige verdachten lager is dan het Gelders gemiddelde.

#### *Ede*

In Ede is evenals in Culemborg en Zaltbommel, de groep Marokkanen relatief gezien het grootst. Als we kijken naar de indicatoren van integratie dan zien we dat het aantal zwarte scholen is toegenomen met één tot vier. In Ede is het aantal concentratiebuurten gelijk gebleven. De oververtegenwoordiging onder verdachten van de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen is toegenomen. Het aandeel (niet-westerse) allochtone jeugdige verdachten is hoger dan het Gelders gemiddelde.

#### *Harderwijk*

Kijken we naar de indicatoren van integratie dan zien we het volgende beeld. In Harderwijk is het aantal zwarte scholen gelijk gebleven. Het aantal concentratiebuurten is gelijk gebleven, namelijk zeven. De oververtegenwoordiging onder verdachten van de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen is toegenomen. Het aandeel (niet-westerse) allochtone jeugdige verdachten is hoger dan het Gelders gemiddelde.

#### *Nijmegen*

Als we kijken naar de indicatoren van integratie dan zien we dat de daling van het aantal zwarte scholen zich doorzet van zeven naar vier. Het aantal concentratiebuurten is toegenomen van acht naar tien. De oververtegenwoordiging onder verdachten van de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen is toegenomen. Het aandeel (niet-westerse) allochtone jeugdige verdachten is hoger dan het Gelders gemiddelde.

#### *Tiel*

In Tiel is er één zwarte basisschool bijgekomen en het aantal concentratiebuurten is gelijk gebleven. De oververtegenwoordiging onder verdachten van de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen is toegenomen. Het aandeel (niet-westerse) allochtone jeugdige verdachten is hoger dan het Gelders gemiddelde.

#### *Wageningen*

De leeftijdscategorie 0 tot 15 jarigen van niet-westerse allochtone afkomst is ondervertegenwoordigd

in Wageningen. De leeftijdsklasse 25-35 jarigen uit deze groep is daarentegen oververtegenwoordigd in deze gemeente. Wageningen heeft op Arnhem na het hoogste aandeel allochtonen. 13,5 procent is van niet-westerse afkomst. Er is één zwarte school, net als het voorgaande jaar. Het aantal concentratiebuurten is met één toegenomen. Wageningen is de enige gemeente waar het aantal (niet-westerse) allochtone verdachten is toegenomen. De oververtegenwoordiging onder verdachten van de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen is afgenomen. Het aandeel (niet-westerse) allochtone jeugdige verdachten is hoger dan het Gelders gemiddelde.

#### *Winterswijk*

Als we kijken naar de indicatoren van integratie dan zien we dat Winterswijk één zwarte school heeft. Er zijn geen gegevens bekend over het voorgaande jaar. Het aantal concentratiebuurten is gelijk gebleven. De oververtegenwoordiging onder verdachten van de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen is toegenomen. Het aandeel (niet-westerse) allochtone jeugdige verdachten is hoger dan het Gelders gemiddelde.

#### *Zaltbommel*

In Zaltbommel is evenals in Culemborg en Ede, de groep Marokkanen relatief gezien het grootst. Er is geen zwarte school. Over voorgaande jaren zijn hierover geen gegevens bekend. Het aantal concentratiebuurten is gelijk gebleven. De oververtegenwoordiging onder verdachten van de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen is iets toegenomen. Het aandeel (niet-westerse) allochtone jeugdige verdachten is iets hoger dan het Gelders gemiddelde.

#### *Zutphen*

In Zutphen is de emigratie groter dan de immigratie. De enige zwarte school in het afgelopen jaar is grijs geworden. Het aantal concentratiebuurten is gelijk gebleven. De oververtegenwoordiging onder verdachten van de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen is iets toegenomen. Het aandeel (niet-westerse) allochtone jeugdige verdachten is lager dan het Gelders gemiddelde.

### **Conclusie**

We hebben vastgesteld dat van de vijf indicatoren die besproken konden worden, er drie een positieve ontwikkeling laten zien voor heel Gelderland. Er is namelijk een afname van het aantal zwarte scholen, een afname van het aantal allochtone voortijdig schoolverlaters en een afname van het aantal en aandeel concentratiebuurten.

De cijfers op het gebied van verdachten laten een positieve ontwikkeling zien wat betreft een afname van de aantallen. Wanneer gekeken wordt naar het aandeel allochtone verdachten en allochtone jeugdige verdachten dan blijkt er sprake te zijn van een geringe toename. Ondanks de afname in aantallen is er dus geen sprake van de afname in oververtegenwoordiging.

In tabel 16 zijn de ontwikkelingen richting integratie voor de dertien gemeenten en Gelderland op een rijtje gezet.

Kijken we naar de ontwikkelingen richting integratie in de dertien gemeenten afzonderlijk dan zien we dat op de vijf indicatoren die resultaten opleverden per gemeente twee gemeenten zijn die op drie indicatoren positieve ontwikkelingen laten zien. Dit zijn de gemeenten Apeldoorn en Doetinchem. Ook Arnhem, Culemborg, Wageningen en Zutphen doen het goed met twee positieve ontwikkelingen. Daarnaast laten Doesburg, Harderwijk, Nijmegen en Zutphen nog positieve ontwikkelingen zien.

Bij deze resultaten is het belangrijk rekening te houden met het feit dat het over het algemeen gaat over ontwikkelingen in de periode van een jaar. Naarmate cijfers over een langere periode gemeten en gemonitord worden, kunnen dergelijke vergelijkingen over een langere periode gemaakt worden. Hiermee worden de uitspraken over waargenomen trends en ontwikkelingen betrouwbaarder.

Tabel 20 Ontwikkeling richting integratie per gemeente en Gelderland in de periode 2008-2009

Gemeente	Zwarte scholen	Concentratiebuurten	Verdachten
Apeldoorn	+	+	-
Arnhem	+	+	-
Culemborg	=	+	+
Doesburg	=	=	+
Doetinchem	=	+	-
Ede	-	=	-
Harderwijk	=	=	-
Nijmegen	+	-	-
Tiel	-	=	-
Wageningen	=	-	+
Winterswijk	=	=	-
Zaltbommel	=	=	-
Zutphen	+	=	-
Totaal	+	+	-
+ positieve ontwikkeling      - negatieve ontwikkeling      = geen ontwikkeling			

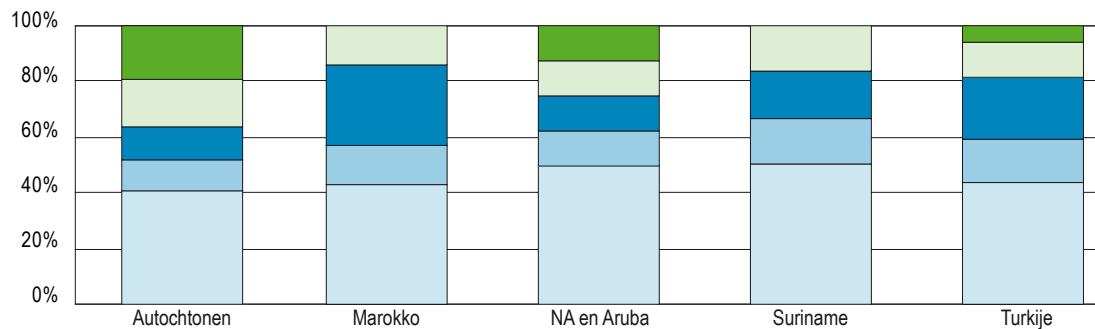
**BIJLAGE 1 AANTAL WITTE, GRIJZE EN ZWARTE SCHOLEN IN 13 GEMEENTEN**

Gemeente	2008					2007					2006			
	Totaal	onbekend	wit	grijs	zwart	Totaal	onbekend	wit	grijs	zwart	Totaal	wit	grijs	zwart
Apeldoorn	73	13	41	16	3	70	1	45	19	5	54	27	21	6
Arnhem	49	4	20	19	6	46		14	20	12	46	11	23	12
Culemborg	13	0	4	7	2	12		3	7	2	12	3	7	2
Doesburg	4	0	2	2	0	4		0	4	0	4	0	4	0
Doetinchem	24	5	14	4	1	24		18	5	1	18	11	6	1
Ede	53	14	23	13	4	54		37	14	3	35	17	13	5
Harderwijk	19	2	8	7	2	19		10	7	2	19	8	8	2
Nijmegen	41	1	23	13	4	41		20	14	7	37	15	14	8
Tiel	16	1	5	9	1	16		3	13	0	14	1	13	0
Wageningen	12	3	5	3	1	12		8	3	1	12	8	3	1
Winterswijk	17	5	8	3	1									
Zaltbommel	16	6	8	2	0									
Zutphen	19	1	14	4	0	19		15	3	1	14	7	6	1
Totaal	356	55	175	102	25	317	1	173	109	34	265	108	118	38

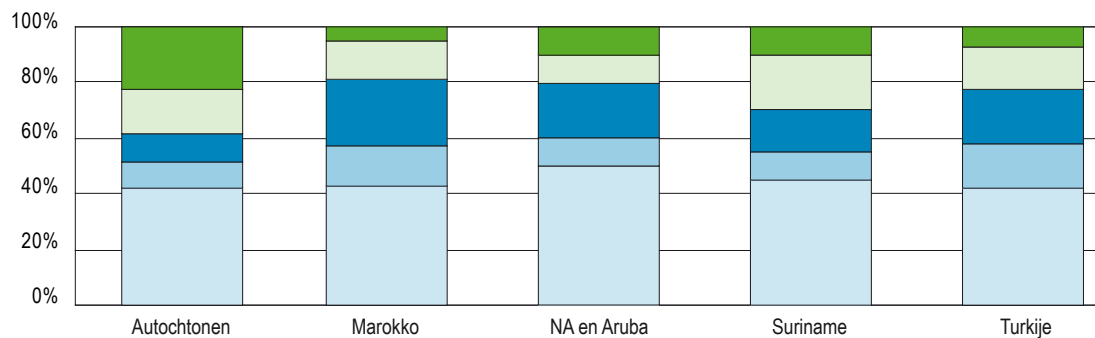
De percentages allochtone leerlingen per school per gemeente kunt u downloaden op de website van Spectrum en Elan.  
[www.spectrum-gelderland.nl](http://www.spectrum-gelderland.nl)  
[www.elanexpertise.nl](http://www.elanexpertise.nl)

## BIJLAGE 2 ONDERWIJSOORTEN VOORTGEZET ONDERWIJS PER GELDERSE GEMEENTE

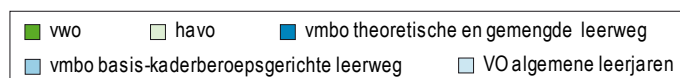
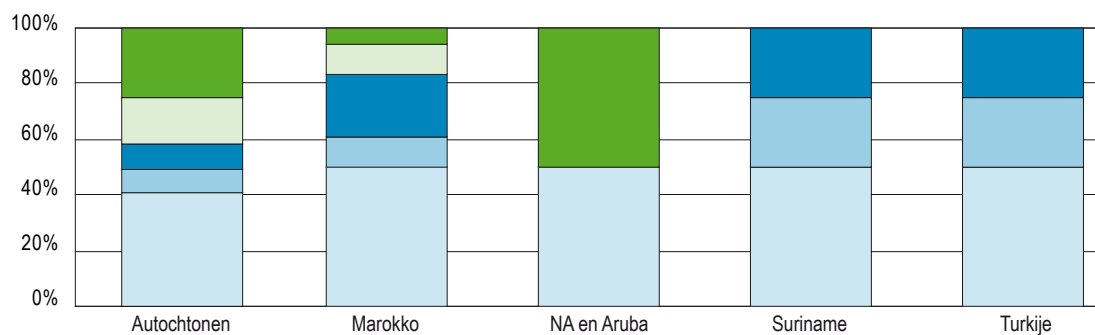
### Apeldoorn



### Arnhem



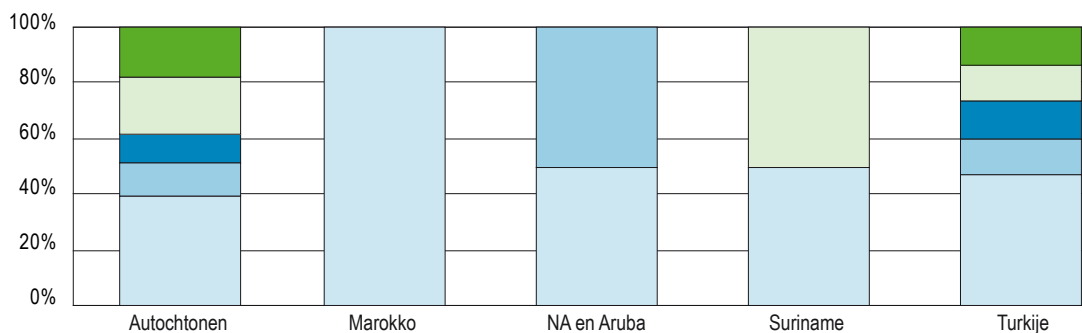
### Culemborg



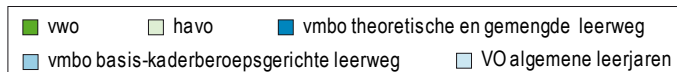
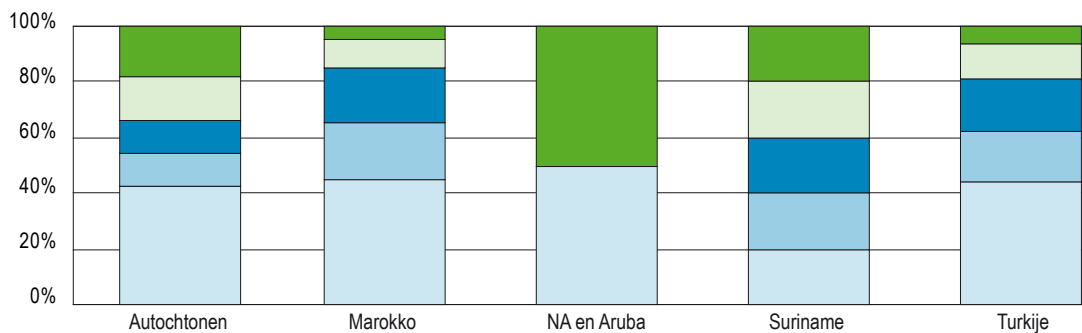
## Doesburg



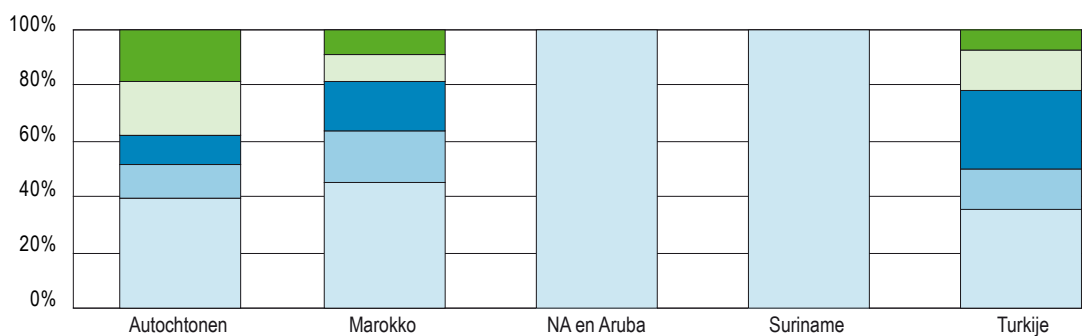
## Doetinchem



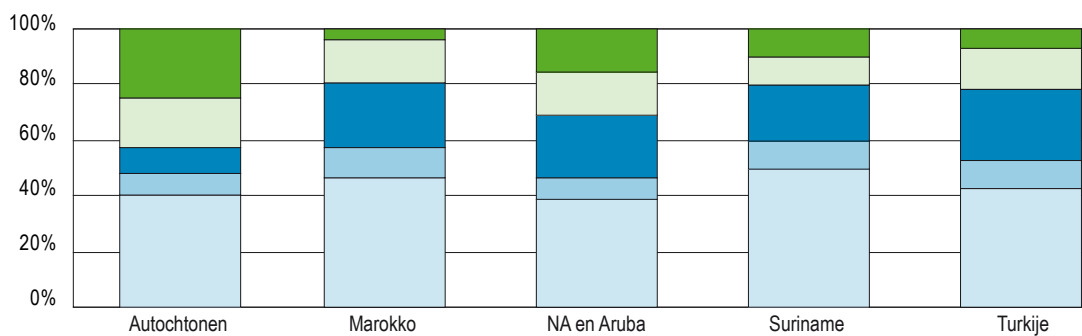
## Ede



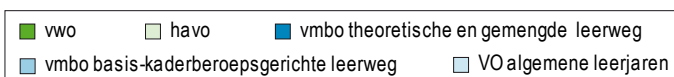
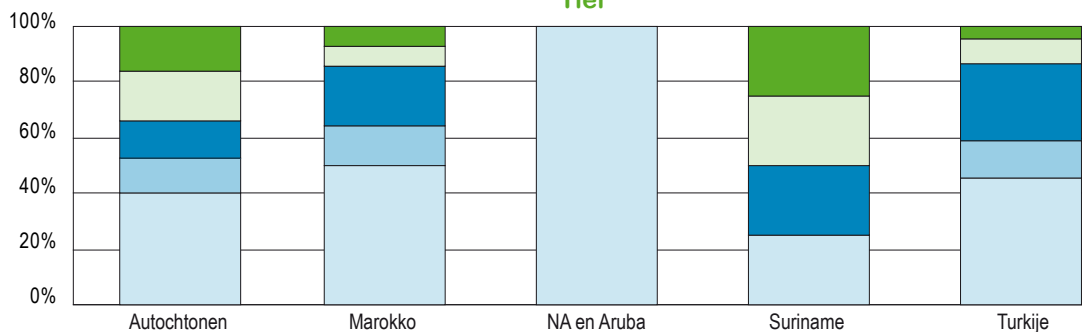
## Harderwijk



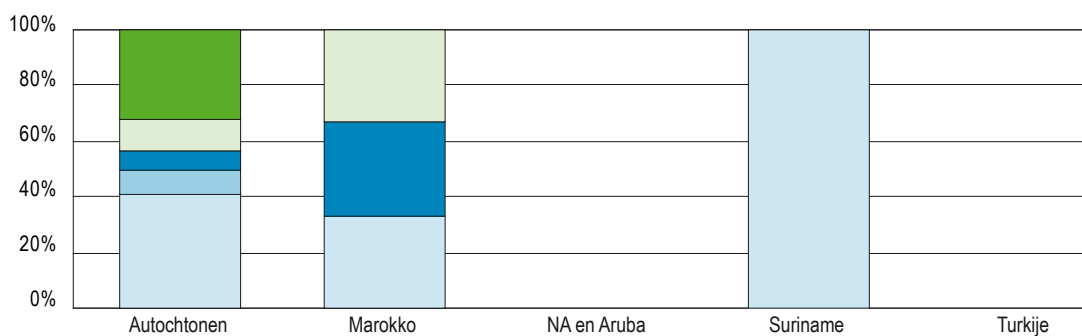
## Nijmegen



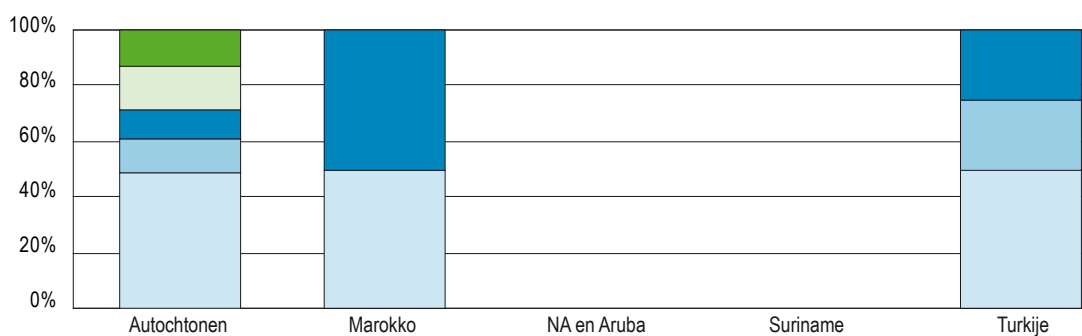
## Tiel



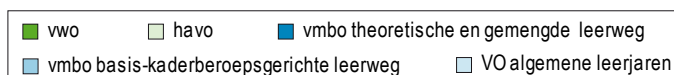
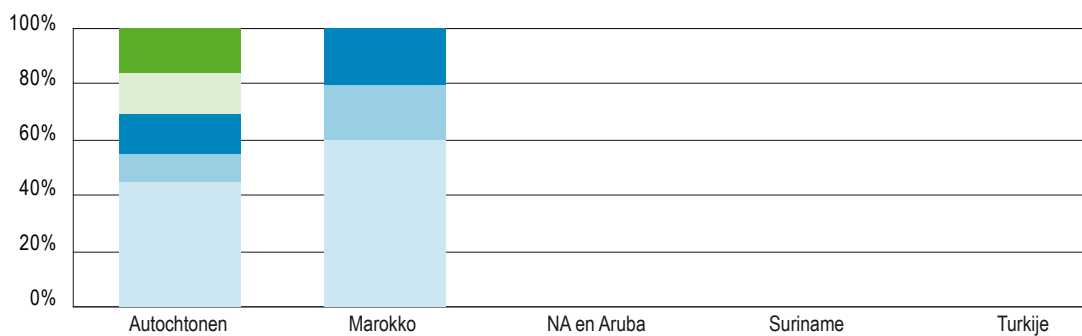
## Wageningen



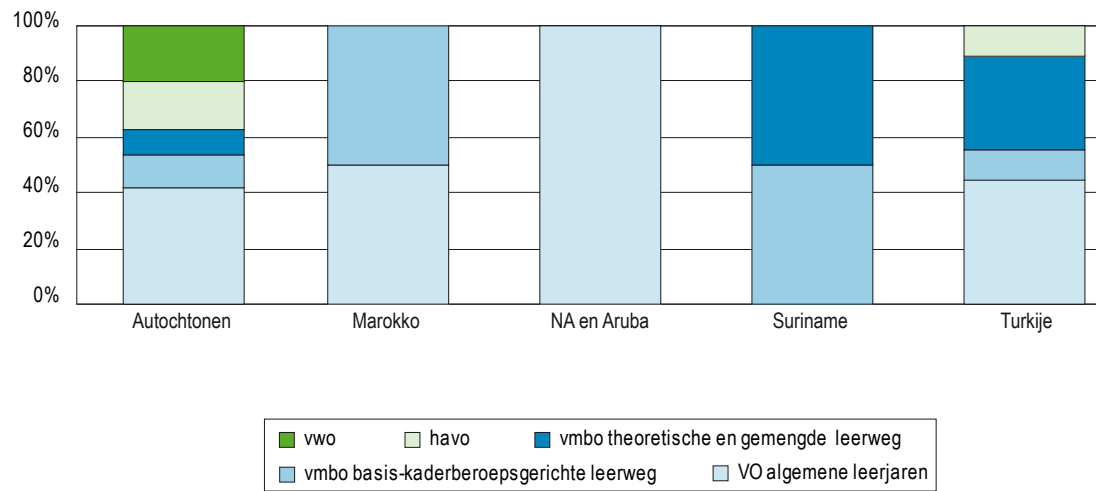
## Winterswijk



## Zaltbommel



## Zutphen



# 60



**spectrum**

CMO Gelderland

Spectrum CMO Gelderland is het kenniscentrum, adviesbureau en trainingscentrum voor de sociale sector in Gelderland. Onze adviseurs helpen gemeenten en instellingen op weg bij de aanpak van maatschappelijke vragen. Ons werkveld is breed: van opvoedingsondersteuning en voor- en vroegschoolse educatie tot jeugdzorg/jeugdbeleid/ onderwijs en jongerenwerk. En van vrijwillige inzet, mantelzorg, maatschappelijke participatie en ouderenbeleid tot gemeenschapsvoorzieningen.

Meer informatie: [www.spectrum-gelderland.nl](http://www.spectrum-gelderland.nl).

Meer cijfers: [www.spectrum-gelderland.nl/sig](http://www.spectrum-gelderland.nl/sig)



Elan is een expertisecentrum voor integratie, participatie en emancipatie. Elan denkt het meeste effect te bereiken als tweedelijnsorganisatie, dus door zich te richten op organisaties, instellingen en (lokale) overheden. Door hen te adviseren en te ondersteunen bij veranderingen, komt de expertise van Elan ten goede aan grote groepen burgers. In onze manier van werken laten we ons leiden door de kernwoorden verbinden, doorbreken en vernieuwen. Elan gelooft in de kracht van verbinding. Dat betekent dat Elan eerst uitreikt naar mensen in al hun diversiteit en zoekt naar wat mensen bindt en dat het vertrekpunt maakt bij het zoeken naar oplossingen. Vanuit de verbinding ontstaat het vertrouwen voor doorbreken. Het doorbreken van vastgeroeste patronen, onrechtvaardigheid, taboes of verstarde verhoudingen is een belangrijke stap in het proces om jonge en oude vraagstukken vlot te trekken. En dan is er een voedingsbodem gelegd voor vernieuwing. Dat doen we met geestdrift en enthousiasme. Met Elan dus.

Meer informatie: [www.elanexpertise.nl](http://www.elanexpertise.nl)

## COLOFON

Integratiemonitor Gelderland  
Nummer 4, 2011

Auteurs: Sjaak Kregting, Spectrum CMO Gelderland  
Mariël Brus, Spectrum CMO Gelderland  
Yegâne Isik, Elan expertisecentrum

Uitgever: Spectrum CMO Gelderland  
Arnhemsestraatweg 19  
Postbus 8007  
6880 CA Velp  
Tel. 026-384 62 00

Vormgeving: SabinaKa Communicatie, Arnhem  
Druk: Advadi Drukkerij, Westervoort

Arnhem, april 2011



**spectrum**  
CMO Gelderland

integratie  
particip  
emanc  
**elan**  
EXPERTISECENTRUM

